
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE TEMİZLİK VE HİJYEN KONUSUNDAKİ ALIŞKANLIK VE FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ

Beyza Aktunç

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN:

Adı: Beyza

Soyadı: Aktunç

Bölümü: Fen Bilgisi Öğretmenliği

İmza:

Teslim Tarihi: 25 / 07 / 2022

TEZİN

Türkçe Adı: Ortaokul Öğrencilerinin COVID-19 Pandemi Sürecinde Temizlik Ve Hijyen Konusundaki Alışkanlık Ve Farkındalıklarının İncelenmesi

İngilizce Adı: Investigation Of Secondary Students' Habits And Awareness About Cleaning And Hygiene During The COVID-19 Pandemic Process

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Beyza AKTUNÇ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Beyza AKTUNÇ tarafından hazırlanan "Ortaokul Öğrencilerinin COVID-19 Pandemi Sürecinde Temizlik Ve Hijyen Konusundaki Alışkanlık Ve Farkındalıklarının İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Demet ÇETİN

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Prof. Dr. Cemil AYDOĞDU

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi ……

Üye: Prof. Dr. Semra BENZER

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi …….

Tez Savunma Tarihi: 25 / 07 / 2022

Bu tezin Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecim boyunca değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, karşılaştığım zorlukları yenmemde bana yardımcı olan, her zaman ilgisini ve desteğini hissettiğim tez danışmanım değerli hocam sayın Prof. Dr. Demet Çetin'e

İstatistik analizlerin yapılmasındaki değerli yardım ve katkılarından dolayı Gazi Üniversitesi İstatistik Danışmanlık, Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi (İDEAM)'ne

Çalışmamı yürütürken her aşamasında yardımcı olan sevgili arkadaşlarım Ayşe Nevra Tuncer'e, Müge Güneş'e ve Şeyda Çiftçi'ye,

Tez uygulamasını gerçekleştirirken yardımlarını esirgemeyen Sami Doğan'a ve okullarında uygulama yaptığım tüm öğretmen ve öğrencilere,

Eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen, her zaman yanımda olan canım annem Aysun Yıldız'a sevgili babam Mahmut Yıldız'a ve kardeşlerim Betül, Ayşe Hilal ve Fatih'e

Çalışmam süresince yardım ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Rıza Aktunç'a, yüzündeki tebessümle mutlu olduğum güzel kızım Ervanur'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE TEMİZLİK VE HİJYEN KONUSUNDAKİ ALIŞKANLIK VE FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Beyza Aktunç

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2022

ÖZ

Bu araştırmanın amacı çalışılan evren dahilinde bulunan, ortaokulda eğitim gören 5.,6.,7.ve 8. sınıf öğrencilerinin pandemi sürecinde temizlik ve hijyen konusunda farkındalık ve alışkanlıklarını belirlemektir. Aynı zamanda fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına etkisi ile ilgili öğrenci görüşleri de incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılarak veriler toplanmıştır. Tarama yönteminde kullanılan anket soruları Yılmazel Çelik (2018)'in oluşturduğu Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinden yararlanılarak hazırlanmış ve araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu sorular da kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin Altındağ ilçesinde bulunan MEB'e bağlı 4 devlet ortaokulunda bulunan 5.,6.,7.ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Tarama yöntemi ile 2700 öğrenciye ulaşılmıştır. Ancak gerekli çalışma ve incelemeler yapıldığında 2500 tane anketin tam cevaplandığı gözlenmiştir. Bu verilerden de 2419 öğrencinin cevabı istatistiksel olarak incelemeye alınmıştır. Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunun belirlenmesinden sonra ANOVA testleri, bağımsız örneklem t testi, Pearson Korelasyon analizi ve Sınıflandırma ve Regresyon Ağaçları yöntemlerinden yararlanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Açık uçlu soruların analizinde betimsel analiz yöntemlerinden tematik analiz yapılmıştır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde kız öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanı erkek öğrenci puanlarına göre anlamlı farklılık göstermiştir. Baba eğitim durumunun Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanını etkilediği gözlemlenmiştir. Babaları lise mezunu olan öğrenciler ile babaları ilkokul mezunu olan öğrenciler arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı anlamlı olarak farklılaşmıştır. Öğrencilerin sınıf seviyelerine göre temizlik ve hijyen uygulamaları bakımından istatistiki olarak farklılaştığı gözlenmektedir. 5. ve 6. sınıf öğrencileri arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullanmadığını belirten katılımcıların Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanı, kullananların ortalama puanından istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksektir. Çalışma sonuçları öğrencilerin pandemi öncesinde el hijyenine çok dikkat etmediğini ancak pandemi ile daha çok el hijyeni uygulaması yaptıklarını göstermiştir. Öğrencilerin el hijyenine, maske kullanım hijyenine dikkat ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ortak alanlarda kullanılan eşyaları temizlik ve hijyen kurallarına uyarak kullandığı görülmüştür. Öğrencilerin pandemi sürecinde fen bilimleri dersinin etkisine ait görüşlerinin ise olumlu yönde olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma öğrencilerin fen bilimleri dersinde öğrendiklerini günlük hayatta uyguladığını, derste temizlik ve hijyen ürünleri hakkında bilgi edindiklerini, temizlik ve hijyen kurallarına daha çok dikkat etmelerini sağladığını, mikroplarla ilgili bilgi sahibi olduklarını ve korunma yöntemini öğrendiklerini açığa çıkarmıştır.

Anahtar kelimeler: Pandemi, temizlik ve hijyen, ortaokul öğrencileri, fen bilimleri dersi

Sayfa adedi : xv+66

Danışman : Prof. Dr. Demet ÇETİN

INVESTIGATION OF SECONDARY STUDENTS' HABITS AND AWARENESS ABOUT CLEANING AND HYGIENE DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

(Master's Thesis)

Beyza Aktunç

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August 2022

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the awareness and habits of 5th, 6th, 7th and 8th grade students in secondary school, who are in the universe studied, about cleanliness and hygiene during the pandemic process. At the same time, the opinions of the students about the effect of the science course on the cleaning and hygiene habits of the students were also examined. Data were collected using the survey model in the study. For the survey questions used in the screening method, the Cleaning and Personal Hygiene Habits Scale created by Yılmazel Çelik (2018) and open-ended questions prepared by the researcher were used. The study group of the research consists of 5th, 6th, 7th and 8th grade students in 4 public secondary schools affiliated to MEB in Altındağ district of Ankara province in the 2021-2022 academic year. 2700 students were reached by the survey method. However, when necessary studies and examinations were made, it was observed that 2500 questionnaires were answered fully. From these data, the answers of 2419 students were statistically analyzed. After determining that the scale is valid and reliable, evaluations were made using ANOVA tests, independent sample t-test, Pearson Correlation analysis and Classification and Regression Trees methods. Thematic analysis, one of the descriptive analysis methods, was used in the analysis of open-ended questions. When the results of the research were examined, the female students' Personal Cleaning and Hygiene Habits Scale mean scores differed significantly from male student scores. Personal Cleaning and Hygiene Habits Scale scores differed significantly between students whose fathers were high school graduates and those whose fathers were primary school graduates. It is observed that the students differ statistically in terms of cleaning and hygiene practices

according to their grade levels. A statistically significant difference was found between the 5th and 6th grade students in terms of Personal Cleaning and Hygiene Habits Scale scores. It was observed that the average score of the Personal Cleaning and Hygiene Habits Scale of the participants who stated that not all family members use common towels at home was statistically significantly higher than the average score of those who use it. The results of the study showed that the students did not pay much attention to hand hygiene before the pandemic, but they practiced more hand hygiene with the pandemic. It has been concluded that the students pay attention to hand hygiene and mask use hygiene. It was observed that he used the items used in the common areas by following the rules of cleaning and hygiene. It was observed that the students' views on the effect of science course during the pandemic process were positive. The study revealed that the students applied what they learned in the science lesson in daily life, learned about cleaning and hygiene products in the lesson, made them pay more attention to cleaning and hygiene rules, had knowledge about microbes and learned the method of protection.

Key words : Pandemic, cleaning and hygiene, secondary school students, science lesson

Page number: xv+66

Supervisor : Prof. Dr. Demet ÇETİN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZ ..... **v**

ABSTRACT ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xv**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

Problem Durumu **1**

Araştırmanın Amacı **2**

Araştırmanın Önemi **3**

Sayıltılar (Varsayımlar) **4**

Sınırlılıklar **4**

BÖLÜM II **5**

GENEL BİLGİLER 5

Temizlik ve Hijyen İle İlgili Kavramlar 5

Temizliğin Öğrenilmesi 8

BÖLÜM III 11

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 11

Eğitim Müfredatında Temizlik ve Hijyen 11

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar 14

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 20

BÖLÜM IV 23

YÖNTEM 23

Araştırmanın Modeli 23

Çalışma Grubu 24

Veri Toplama Araçları 24

Veri Toplama Araçlarının Özellikleri 24

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinin Ölçümlerinin Geçerlik Ve Güvenirliği 26

Güvenirlik 28

Veri Analizleri 28

BÖLÜM V 29

BULGULAR VE YORUM 29

Demografik Bilgi Analiz ve Yorumları 29

Birinci Alt Probleme Ait Bulgular 31

İkinci Alt Probleme Ait Bulgular 32

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular 33

Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular 33

Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular **33**

Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular **33**

Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular **35**

Açık Uçlu Soruların Analiz ve Yorumları **37**

BÖLÜM VI **44**

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER **44**

Sonuç ve Tartışma **44**

Öneriler **48**

Milli Eğitime ve Öğretmenlere Yönelik Öneriler **48**

Araştırmacılara Yönelik Öneriler **49**

KAYNAKÇA **50**

EKLER **56**

EK 1: Araştırma Uygulama İzinleri **57**

EK 2: Ölçek Kullanım İzni **60**

EK 3: Kullanılan Ölçek Örneği **61**

EK 4: Örnek Anket Uygulamaları **64**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Okulöncesi Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar*.....12

Tablo 2. *İlkokul (1-4) Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar*.....13

Tablo 3. *Ortaokul (5-8) Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar*.....14

Tablo 4. *Katılımcıların demografik bilgileri*.....29

Tablo 5. *Öğrencilerin temizlik ve hijyen konuları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları*.....30

Tablo 6. *Öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğine verdikleri cevaplara göre dağılımı*.....31

Tablo 7. *Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanlarının demografik değişkenlere göre betimsel istatistikleri*.....32

Tablo 8. *Ailedeki toplam birey sayısı ve Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı arasındaki ilişki*.....33

Tablo 9. *Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanının II. Bölüm sorularına verilen yanıtlara göre incelenmesi*.....34

Tablo 10. *"Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınızda pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?"sorusunun cevap analiz tablosu*.....38

Tablo 11. *"Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu*.....39

Tablo 12. *"Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu*.....40

Tablo 13. *"Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu* 41

Tablo 14.*"Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz?"sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu* 42

Tablo 15. *Fen Bilimleri dersi ile ilgi öğrenci cevaplarını sınıflara göre dağılımını gösteren tablo* 43

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ellerimizi nasıl yıkamalıyız? 6

Şekil 2: Tıbbi maske kullanımında dikkat edilmesi gerekenler 7

Şekil 3: Tarama yöntemi çeşitleri 23

Şekil 4: Optimal ağaç diyagramı 36

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

COVID-19: Yeni Koronavirüs Hastalığı, KOVİD-19 veya Covid-19

ÇPL: Çok Programlı Lise

Müfredat Kazanım Kısaltmaları Örneği: 1.1.1.1

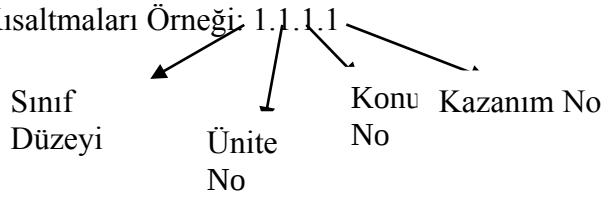

$\bar{x}$: Ortalama

SS: Standart sapma

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmaya başlarken yapılan sayıltılara, araştırmanın sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Problem Durumu

Dünyamız son iki yıldır zorunlu bir değişime ayak uydurmaya çalışmaktadır. Elbette bunun en büyük sebebi; Yeni Koronavirüs Hastalığı 2019 (COVID-19)'dur.

Kasım 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkmış ve hızla dünyaya yayılmıştır. Salgının nedeni olan koronavirüs, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, ing World Health Organisation (WHO)) ve Uluslararası Virüs Taksonomi Komitesi tarafından SARS-CoV-2 olarak adlandırılmıştır. SARS-CoV-2 enfeksiyonu 2020 yılında küresel bir salgına neden olmuştur. İnsandan insana bulaşan virüsün bulaşma hızı 2020 yılının Ocak ayı ortalarında artmıştır. Virüsün kuluçka devrinin 4-14 gün olduğu belirlenmiştir. Bulaştığı bireylerde görülen ölüm oranının %3'ün altında olduğu tahmin edilmektedir (DSÖ, 2020; Sağlık Bakanlığı, 2020). Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020 tarihinde COVID-19'u küresel salgın olarak tanımlamış, hükümetlere vatandaşlarının sosyal ve kişisel etkileşimi kısıtlayarak en yüksek düzeyde önlem almaları konusunda uyarıda bulunmuştur (WHO, 2020). Bu sınırlamaların büyük bir kısmı ülkemizde yaşayan her yaş grubundan insanlara uygulanmıştır. Koronavirüsün etki alanları, bulaşma yolları öğrenildikçe maske, mesafe ve temizlik gibi kriterlere dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020). İnsanların zamanla temizlik ve hijyen kurallarına uymalarının virüsün yayılma hızını düşürdüğü görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2020). Pandemi süresinde okullar açıldığında da

öğrencilerin eğitim kurumlarında maske, mesafe ve temizlik kurallarına uymaları gerektiği sağlık bakanlığının tavsiyesi ile belirtilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020). Virüsten korunmak için gerekli temizlik ve hijyen konularına dikkat edilmesi hususunda eğitim personellerinin ve öğrencilerin bilgi edinmesi için broşürler hazırlanarak online olarak öğrenci ve öğretmenlerle paylaşılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020).

Yaşam şartlarına koronavirüsün etkileri nedeniyle insanların temizlik ve hijyen alışkanlıklarında da değişiklikler meydana gelmiştir. Literatür tarandığında ortaokullarda öğrencilerde pandemi döneminde hijyen ve temizlik alışkanlıkları ile ilgili farkındalık ve algılarını belirlemeye yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada belirlenen evrenin içerisinde yer alan ortaokul öğrencilerinin pandemi döneminde temizlik ve hijyen algılarının incelenmesi sağlanmıştır. Araştırmanın alt problemleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinin hijyen ve temizlik alışkanlıkları nasıldır?

2. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinde cinsiyete göre hijyen ve temizlik alışkanlıklarında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinde sınıf düzeyine bağlı olarak hijyen ve temizlik alışkanlıklarında anlamlı bir fark var mıdır?

4. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen alışkanlıkları annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen alışkanlıkları babalarının eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

6. Pandemi döneminde ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen alışkanlıkları ile ailedeki birey sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

7. Hastalığı geçiren ve geçirmeyen öğrencilerin temizlik anlayışlarında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, çalışılan evren dahilinde bulunan ortaokulda eğitim gören 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin pandemi sürecinde temizlik ve hijyen alışkanlık, farkındalık ve algılarını belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Pandemi döneminde yapılan araştırmalar çoğunlukla pandeminin eğitime etkileri ile ilgili olmuştur. Uzaktan eğitimin, öğretmenlerin, öğrencilerin pandemiden eğitim ve öğretim yönüyle karşılaşılan zorluklar üzerine yoğunlaşılmıştır. Nitekim bununla ilgili olarak Canpolat ve Yıldırım (2021) yaptıkları çalışmada ortaokulda çalışan öğretmenlerle görüşmeler yapmışlardır. Yaptıkları görüşmelerle elde ettikleri veriler incelendiğinde, uzaktan eğitimle ilgili öğretmenlerin olumlu ve olumsuz görüşlerini belirlemişlerdir. Yine üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda, öğrenciler için avantajlı ve dezavantajlı durumlar incelenmiştir. Konu ile ilgili Keskin ve Derya (2020) yaptıkları çalışmalarında dezavantaj olarak öğrencilerin donanımsal ve teknik sorunlarla karşılaştıklarını, derslerine giren öğretim elemanlarıyla iletişim problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Avantaj olarak ise her öğrencinin kendi öğrenme hızında öğrenebilmesini ifade etmişlerdir. Bozkurt (2020) yaptığı çalışmasında pandemi sürecinde ilköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik olumlu ve olumsuz metaforlarını belirlemiştir. Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi pandemi süreciyle birlikte uzaktan eğitimin, öğretim ortamlarının, öğretmen ve öğrencileri nasıl etkilediği ile ilgili birçok çalışma literatürde karşımıza çıkmaktadır. Çiçek, Şahin ve Erkal (2021) yaptıkları çalışmada yetişkin bireylerin Covid-19 pandemisinde genel ve kişisel hijyen alışkanlıkları ile ilgili bir çalışma yürütmüşlerdir. Ünal, Özdemir ve Yüksel Kaçan (2020) yaptıkları çalışmada ise Covid-19 pandemisinin hemşirelik bölümü öğrencilerinin beslenme ve hijyen alışkanlıklarına etkisini incelemişlerdir. Ancak ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi temizlik ve hijyen alışkanlıkları ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Bu yüzden öğrencilerin pandemi döneminde temizlik ve hijyen alışkanlıklarındaki mevcut durumunu belirlemeye yönelik bu tez çalışmasının alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir. Pandeminin sadece öğrencilerin eğitimlerini etkilemesi dışında sosyal davranış olarak kişisel ve genel temizlik davranışlarına etkisini belirlemeye yönelik olmasıyla diğer çalışmalardan ayrışmaktadır. Örgün öğrenme ortamları dışında öğrencilerin temizlik anlayışlarının sosyal yaşama pandemi ile nasıl uyarlandığı bu çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucu ortaokul öğrencilerinin pandemi sürecinde günlük hayatta virüsten korunmak için dikkat etmeleri gereken temizlik ve hijyen konusundaki farkındalıklarını ortaya koymuştur. Araştırma ile ilgili elde edilen verilerle öğrencilerin pandemi sürecinde temizlik ve hijyen kurallarının öğrenciler tarafından nasıl yorumlandığı incelenmiştir.

Milli eğitim müfredatındaki öğretim programlarında çeşitli kademelerde temizlik ile ilgili konu ve kazanımlara yer verildiği bilinmektedir. Söz konusu çalışma öğrencilerin fen bilimleri dersi kapsamında çeşitli sınıf düzeylerinde bahsedilen mikroorganizmalar, virüsler, temizlik maddeleri, sağlığın korunması gibi konular ile temizlik arasında bağlantı kurup kuramadığını da ortaya koymaktadır.

Sayıltılar (Varsayımlar)

Araştırmada,

• Seçilen örneklem grubunun, evreni temsil edebilecek yeterlilikte olduğu,

• Anketler ile toplanan verilerin bilimsel analiz için uygun olduğu,

• Örneklem grubunun, veri toplama araçlarındaki sorulara içten ve samimi bir şekilde cevap verdikleri temel varsayımından hareket edilmiştir.

Sınırlılıklar

• Bu araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.

• Bu araştırma tüm Türkiye'de değil Ankara ilinde Altındağ ilçesinde bulunan MEB'e bağlı seçilen 4 tane resmi ortaokulda uygulanmıştır.

• Araştırma da elde edilen bulgu ve yorumlar yapılan istatistiki analizlerle sınırlıdır.

• Bu araştırmada kullanılacak ölçek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ve açık uçlu sorularla sınırlıdır.

• Araştırma ölçek maddelerinin kapsamıyla sınırlıdır.

BÖLÜM II

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, araştırmada kullanılan temel kavram ve tanımlara yer verilmiştir.

Temizlik ve Hijyen İle İlgili Kavramlar

Temizlik ve hijyen: Sağlıklı olmanın en iyi yolu temiz olmaktır. Hijyen ortamdan mikropların uzak tutulması ve sağlıklı ortamın korunmasıdır. Temizlik ise gözle görülebilen kirliliklerin giderilmesi olarak ifade edilmektedir. Hijyenin tam olduğu ortamlarda bireyler patojenik mikroorganizma ve parazitlerden arınmış olacağından herhangi bir bulaşıcı hastalığı bulaştırmazlar (Bilici, Uyar, Beyhan ve Sağlam, 2008).

El yıkama: Elleri suyla birlikte sabun kullanılarak yapılan temizleme işlemidir. Elleri yıkamak için uygulanacak en doğru ve sağlıklı teknikler sağlık bakanlığının yayınladığı COVID- 19 bilgilendirme kitapçığında (Sağlık Bakanlığı, 2020) sırasıyla aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Eller yıkanmadan önce elde ve bilekte bulunan yüzük, saat ve bileklik gibi aksesuarlar çıkarılmalıdır.
- Su ile eller ıslatılır
- Eller en az 20 saniye boyunca tırnaklar, parmak araları, bilek, avuç içi de köpürtülerek ovulur.
- Ellerin su altında durulanması sağlanır.
- Eller bileklerle birlikte kurulanır ve çeşme aynı havlu ile kapatılır.

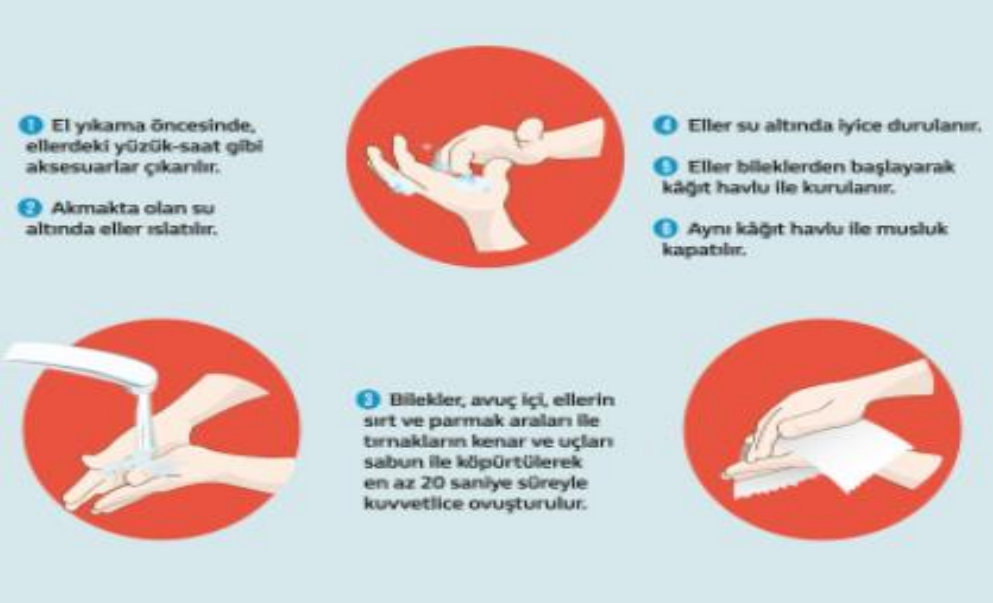

Şekil 1: Ellerimizi nasıl yıkamalıyız?

Erişim: Sağlık Bakanlığı (2020). www.saglık.gov.tr adresinden alınmıştır.

El sabunu: Bitkisel ve hayvansal yağlar kullanılarak elde edilen mikropları bulunduğu ortamdan uzaklaştıran temizlik ürünüdür.

Dezenfektan: Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre, dilimize Fransızcadan geçmiş mikrop kırma özelliği olan kimyasal temizlik ürünüdür.

Kolonya: TDK sözlüğüne göre, dilimize İtalyancadan geçmiş, içerisinde bitkisel esans ve yağ ile birlikte alkol bulunduran sıvı kimyasal üründür.

Maske (cerrahi): Ağız ve burnu içine alacak şekilde kapatarak mikroplara karşı koruyuculuk sağlayan tıbbi üründür. Pandemi süresince kullandığımız maskeyi doğru şekilde kullanmak ve takmak hastalığın yayılması ve bulaşmasını büyük ölçüde etkilemiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Şekil 2: Tıbbi maske kullanımında dikkat edilmesi gerekenler

Erişim: Sağlık Bakanlığı (2020). www.saglık.gov.tr adresinden alınmıştır.

Pandemi: Bir bölgede kıta da hatta tüm Dünya'da çok geniş bir alana yayılan ve etkisini gösteren geniş çaplı salgın hastalıklar pandemi olarak adlandırılır. COVID-19 pandemisi, Aralık 2019'da başlamıştır. Çin'in başkenti olan Wuhan'da SARS-CoV-2 olarak isim verilen yeni bir koronavirüs çeşidinin sebep olduğu pandemidir. Dünya Sağlık Örgütü süreç içerisinde Avrupa kıtasında, Kuzey Amerika kıtasında ve Pasifik'te bulunan birçok ülkeye yayılmış olan salgını, 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan etmiştir (WHO, 2020).

Koronavirüs (Covid-19): Hayvan ve insanlarda akut solunum rahatsızlığı gerçekleştiren virüsün adıdır. SARS-CoV-2 olarak adlandırılan tipi yani Yeni Koronavirüs, COVID-19'a sebep olur (Sağlık Bakanlığı, 2020). Belirtileri arasında ateş, öksürük, nefes almada zorluk, tat- koku kaybı, eklem ağrısı gibi birçok duruma yer verilebilir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Koronavirüs bulaşmaması için dikkat edilmesi gerekenleri Sağlık Bakanlığı (2020)'na göre

- El hijyenine dikkat edilmelidir. Özellikle solunum yoluyla kirlenmiş yüzeylere dokunulan el ile dudak, ağız, yüz ve göze kesinlikle temas edilmemelidir.
- Kalabalık ortamlarda maske kullanımına özellikle dikkat edilmelidir.
- İnsanlarla olan sosyal mesafeye dikkat edilmelidir.
- Hasta insanlarla temas etmemeye dikkat edilmelidir.
- Öksürme hapşırma durumlarında tek kullanımlık mendil kullanılmalıdır. O an maske kullanmış isek mutlaka maske değiştirilmelidir.
- Çiğ ve az pişmiş ürünler tüketilmemelidir.
- Seyahatler sonrası dikkat ederek özellikle ilk 14 gün boyunca herhangi bir belirtide sağlık kuruluşlarına başvurulmalıdır.

Sağlıklı Olma Hali: Dünya Sağlık Örgütüne göre kişinin sağlıklı olma hali, sadece vücudun tam ve eksiksiz olması değil, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyi hal içinde bulunmasıdır.

Temizliğin Öğrenilmesi

Temizlik ve kişisel hijyen uygulamalarını çocukların doğduktan sonra okula başlayana kadar ki dönemde ailelerinden görerek geliştirdiği bilinmektedir. Burada meydana gelen öğrenme gizil ve sosyal öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir. Gizil öğrenme, Blodgett (1929) ve ardından Tolman (1948) tarafından yapılan fare deneylerinde bahsedilen bir öğrenmedir. Hazırlanan labirentlerde kontrol ve deney gruplarındaki fare davranışları izlenmiş, kullandığı farelerin bir kısmını labirentte yiyecek ile ödüllendirilirken, bir kısmını ödüllendirilmemiş, ilerleyen günlerde ödüllendirmiştir. Deney sonunda fareler incelendiğinde ödül verilen farelerin labirentle ilgili haritalandırmayı iyi bir şekilde yaparken, ödül verilmeyen farelerin labirent haritası oluşturamadığı görülmüştür. Deney gruplarının yiyecek bulmadıkları sürece pek bir şey öğrenmedikleri ancak besini ilk bulduktan hemen sonraki günlerde hata skorlarının şaşırtıcı bir şekilde düştüğünü görmüşlerdir. Kısacası, bu hayvanların ödüllendirilmeyen denemeler sırasında

sergilediklerinden çok daha fazlasını öğrenmiş oldukları ortaya çıkmıştır. Yiyecek alacaklarını öğrendiklerinde yani motive olduklarında ortaya çıkan, daha önce kendini göstermeyen bu öğrenmeyi "gizil öğrenme" olarak adlandırmışlardır. Bandura (1989)'a göre öğrenme: "çevre, birey, davranış'' faktörlerinden etkilenir. Kişi çevreden tamamen bağımsız öğrenmeler gerçekleştiremez. Doğrudan ya da dolaylı bir şekilde çevresinden etkilenerek davranışlarında değişiklikler meydana getirir (Bandura, 1999). Çocuklar ebeveynlerinin, kardeşlerinin, akranlarının ve diğer yetişkinlerin standartlarını ve davranış kalıplarını tekrar tekrar gözlemler ve öğrenirler (Bandura, 1989). Çocuklar okula gitmeden önce de sosyal olarak ailelerinden görerek bazı alışkanlıkları kazanmaktadırlar. Temizlik, kişisel hijyen ve öz bakım becerileri de bu alışkanlıklar için de yer almaktadır Çocukların temizlik ve hijyen ile ilgili bilgilerini, aileleri yaptıkları uygulamalarla pekiştirmekte, onları motive ederek gelişmelerini sağlamaktadır. Çocuklar da bu bağlamda isteyerek ya da istemeyerek etraflarından, anne-babalarından gördükleri temizlik, kişisel bakım ve hijyen uygulamalarını bir şekilde hayatlarına, davranışlarına yerleştirmektedir.

Yavuz (2000) açıklamasına göre kişisel hijyen uygulamaları çevreye, inanca, kültüre, yaşanılan bölgenin adetlerine göre değişiklikler gösterir. Bunlarda yine sosyal öğrenmenin içinde olan kavramlardır. Kişisel hijyeni etkileyen faktörlere bakıldığında,

- Kültür, örf, anane,
- Sosyo- ekonomik durum,
- Aile yapısı,
- Ailedeki kişi sayısı,
- İnanç

gibi özelliklerin sosyal öğrenmeyi etkilediği bilinmektedir.

Bandura (1989)'ya göre kitle iletişim araçları gibi aile dışı etki kaynakları da çocukların değerleri ve niteliklerini etkilemektedir. Ayrıca çocukların geliştirdikleri niteliklerde, ailesel aktarımda nesiller boyunca önemli değişikliklerin ortaya çıkabildiğini, her nesilde iki ebeveyn ve kardeşlerin kattığı çeşitliliğin de etkili olduğunu ifade eder. Özetle sosyal öğrenmeyi edinilen standartların değiştirildiği ve yenilerinin benimsendiği dinamik, sürekli bir süreç olarak tarif etmektedir.

COVID-19 pandemi süresince temizlik ve kişisel hijyen uygulamaları hakkında Sağlık Bakanlığının tavsiyesi ile yazılı ve görsel medyada sürekli bilgilendirmeler yapılması,

okullarda görsel panoların temizlik ve hijyen uygulamalarını hatırlatacak şekilde düzenlenmesi, dizi, reklam, çizgi filmler gibi dikkat çeken dijital ortamlarda hijyen ile ilgili hatırlatmalar yapılması insanlara ve çocuklara bir çeşit sosyal öğrenme ortamı sağlamıştır. Bu sayede koronavirüse karşı herkeste ortak bir temizlik ve kişisel hijyen anlayışı oluşturulmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışma ile ilgili müfredat bilgisi, yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalarla ilgili bilgi verilecektir

Eğitim Müfredatında Temizlik ve Hijyen

Talim Terbiye Kurumu 1926'dan beri hazırladığı tüm öğretim programlarında temizlik ile ilgili konu ve kazanımlara yer vermiştir. Son olarak 2018 yılında değişen tüm sınıf kademeleri için Talim Terbiye Kurulunun yeniden hazırladığı öğretim programında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili konu ve kazanımlar aşağıda listelenmiştir.

Tablo 1

Okulöncesi Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar

BULUNDUĞU DERS MÜFREDAT PROGRAMI	KAZANIM TÜRÜ	KAZANIMLAR
Okul Öncesi Müfredat Programı	Bilişsel Kazanım	Nesne veya varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.* (Kazanım No: 6)
	Bilişsel Kazanım	Nesne veya varlıkları özelliklerine göre gruplar. * (Kazanım No:7)
	Bilişsel Kazanım	Günlük yaşamda kullanılan sembolle tanır.*(Kazanım No: 13)
	Sosyal- Duyuşsal Kazanım	Değişik ortamlardaki kurallara uyar.* (Kazanım No: 12)
	Öz-Bakım Beceri Kazanımı	Bedeniyle ilgili temizlik kurallarını uygular.*(Kazanım No: 1)
	Öz Bakım Beceri kazanımı	Günlük yaşam becerileri için gerekli araç ve gereçleri kullanır.* (Kazanım No: 6)
	Öz Bakım Beceri Kazanımı	Sağlığı ile ilgili önlemler alır.*(Kazanım No: 8)

* Müfredat programında yer alan kazanımlarda "temizlik ve hijyen ile" ilişkilendirilebileceğinden göz önüne alınmıştır. Erişim: MEB (2021). Öğretim programları. http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx adresinden edinilmiştir.

Tablo 2

İlkokul (1-4) Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar

BULUNDUĞU DERS MÜFREDAT PROGRAMI	SINIF	KAZANIMLAR
Hayat bilgisi(1-3)	1	Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir.(Kazanım 1.1.8) Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır.*(Kazanım 1.1.11)
	1	Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır.* (Kazanım 1.2.5.) Kişisel bakımını düzenli olarak yapar.* (Kazanım 1.3.1) Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eder.(Kazanım 1.3.2.) Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlar. (Kazanım 1.3.5) Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyar.*(Kazanım 1.4.1). Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur. (Kazanım 1.6.4)
	2	Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir.* (Kazanım 2.1.6) Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder. (Kazanım 2.3.1) Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar.(Kazanım 2.3.4)
	3	Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır. (Kazanım 3.3.1)
	3	Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar.(Kazanım 3.3.5)
Beden Eğitimi ve Oyun (1-4)	1	Oyun ve fiziki etkinliklere katılırken temizlik alışkanlıkları sergiler. (Kazanım 1.2.2.5)
	3	Oyun ve fiziki etkinliklerde dikkat edilmesi gereken hijyen ilkelerini nedenleriyle açıklar.(Kazanım 3.2.2.3)
Fen Bilimleri (3-8)	3	Duyu organlarının sağlığı için yapılması gerekenleri açıklar. (Kazanım 3.2.1.3) Yaşadığı çevrenin temizliğinde aktif görev alır. (Kazanım 3.6.2.2)
	4	Sağlıklı yaşam için besinlerin taze ve doğallığın önemini araştırma verilerine dayalı olarak tartışır.* (Kazanım 4.2.1.3)
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8)	4	İslam dininin temizliğe verdiği öneme örnekler verir. (Kazanım 4.5.1) Temiz ve düzenli olmaya özen gösterir. (Kazanım 4.5.2)

*Müfredat programında yer alan kazanımlarda "temizlik ve hijyen ile" ilişkilendirilebileceğinden göz önüne alınmıştır. Erişim: MEB (2021). Öğretim programları. http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx adresinden edinilmiştir.

Tablo 3

Ortaokul (5-8) Öğretim Programında Yer Alan Temizlik ve Hijyenle İlgili Kazanımlar

BULUNDUĞU DERS MÜFREDAT PROGRAMI	SINIF	KAZANIMLAR
Seçmeli Spor ve Fiziki Etkinlikler (5-8)	5	Spor ve fiziki etkinliklerde kişisel bakımını ve temizliğini yapmayı alışkanlık haline getirir. (Kazanım 4.1.3)
Fen Bilimleri (3-8)	5	Mikroskobik canlılar (bakteriler, amip, öglena ve paramesyum) ve şapkalı mantarlara örnekler verir.* (Kazanım 5. 2.1.1.)
	5	Mikroskop yardımı ile mikroskobik canlıların varlığını gözlemler.*
	5	(Kazanım 5.2.1.1.)
		İnsan ve çevre arasındaki etkileşimin önemini ifade eder* (Kazanım 5.6.2.1)
		Kan bağışının toplum açısından önemini değerlendirir.* (Kazanım 6.2.3.5)
	6	Sistemlerin sağlığı için yapılması gerekenleri araştırma verilerine dayalı olarak tartışır. (Kazanım 6.6.3.1)
	6	İnsanda üremeyi sağlayan yapı ve organları şema üzerinde
	7	göstererek açıklar.* (Kazanım 7.6.1.1)
	8	Asit ve bazların temizlik malzemesi olarak kullanılması esnasında oluşabilecek tehlikelerle ilgili gerekli tedbirleri alır.*(Kazanım 8.4.4.6)
Peygamberimizin Hayatı Dersi	5	Peygamberimizin temizlik ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur. (Kazanım 5.4.3)
	6	Peygamberimizin yeme içme konusundaki ölçülerini açıklar.(Kazanım 6.4.4)*

*Müfredat programında yer alan kazanımlarda "temizlik ve hijyen ile" ilişkilendirilebileceğinden göz önüne alınmıştır. Erişim: MEB (2021). Öğretim programları. http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx adresinden edinilmiştir.

Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıkları ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında detaylar aşağıda belirtilmiştir.

Kaya, (2001) yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin hijyen ve temizlik alışkanlıklarını belirlemek için bir araştırma yürütmüştür. Bunun için çalışmasına 102 tane 5. sınıf öğrencisini dahil etmiştir. Öğrencilere anket uygulayarak verilerini toplamıştır. Elde edilen veri sonuçlarına göre; öğrencilerin diş fırçalaması ve sıklığı, ellerini su ve sabunla yıkanması alışkanlığı, banyo yapma aralıkları, çorapları değiştirme süresi, ayakları yıkama aralığı, meyve ve sebzeleri yemeden önce bol su ile yıkama alışkanlıkları, yemekten önce el yıkama alışkanlığı, dışarıda açık şekilde satılan yiyecekleri satın

almama, tırnakları kesme aralığı, giysilerin ve kıyafetlerinin temiz olması gibi konularda öğrencilerin yeterli bilgiye sahip olduğu açığa çıkmıştır. Ancak öğrencilerin diş fırçalama yönteminde, diş macunu kullanım miktarında, diş ipi kullanımı hakkında, kendilerine özel tarak kullanımı hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür.

Çan, Topbaş ve Kapucu (2004) yaptıkları çalışmada, birçok enfeksiyon hastalığının yayılmasının önüne kişisel temizlik ve hijyen alışkanlıklarına dikkat edilmesiyle geçilebileceğini belirtmişlerdir. Kesitsel olarak yürüttükleri çalışmada farklı nitelikteki okullardan 156 öğrenciye anket uygulamışlardır. Okullardan biri şehir merkezinde diğeri köy okulu olarak belirlenmiştir. 5 ve 8. Sınıf seviyelerindeki öğrencilerle yürüttükleri çalışmada, öğrencilerin demografik bilgileri ile hijyen alışkanlıkları arasındaki ilişki istatistiksel olarak incelenmiştir. Bulgular sonucunda anne eğitiminin önemli olduğu, bu yüzden eğitimde anne odaklı eğitim verilebileceği önerilmiştir.

Kocakaya, (2005) tezi için yaptığı çalışma da lise öğrencileri ile ilgi bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada Isparta ilinde yer alan Senirkent ve Uluborlu ilçelerindeki ÇPL'de eğitim gören öğrencilerin kişisel hijyen ile ilgili bilgi, tutum, davranışlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Amacına yönelik olarak bir anket hazırlayarak anketi deney ve kontrol gruplarına uygulamıştır. Deney grubuna eğitim öncesi ve sonrası olmak üzere iki kere anket uygulamıştır. Böylece eğitimin 6 ay sonrası etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin temizliği kirli durumlarla karşılaştığında ya da kirli olduğunu düşündüğünde yaptıkları açığa çıkmıştır. Ayrıca eğitim öncesi ve sonrası grupta küçük değişiklikler olmasına karşın istatistiki boyutta anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Lise öğrencilerinde eğitimden sonra öğrenci temizlik alışkanlıklarının ve uygulamalarının değişerek yerleştiği gözlenmiştir.

Çetinkaya, Arslan, Nur, Demir, Özdemir ve Sümer (2005) yürüttüğü çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyi farklı üç okuldaki 5–8. sınıflarda okuyan toplam 563 öğrenciye anket uygulayarak veri toplamıştır. Anket 42 sorudan oluşmuştur. Anket formu öğrencilerin ailelerinin demografik özelliklerini ve kişisel hijyen alışkanlıklarını öğrenmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Öğrencilerin cevapları incelendiğinde %96,1'i tuvaletten sonra, %90,1'i yemekten önce %90,8'i yemekten sonra, %92,9'u oyun oynadıktan sonra su ve sabunla ellerini yıkadıklarını ifade etmişlerdir. Dişini hiç fırçalamayan öğrenci yüzdesi %2,7 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin %98,2'si haftada en az bir kez banyo yaptığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %38,4'ü günlük çorap değiştirdiğini, %84,6'sı yedi günde bir el tırnağını kestiğini, %65,3'ü günlük ayağını yıkadığını, %82,7'si tuvalet kağıdı

kullandığını söylemişlerdir. Dişlerini fırçalama süresinin uzunluğu, haftada iki kere ya da daha fazla banyo yapma, günlük çorap değiştirme, tuvalet kâğıdı kullanma alışkanlığı ve tuvaletten sonra sifon kullanma alışkanlığı sosyo-ekonomik düzeyi daha iyi olan okulda bulunan öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur (p=0,00). Sonuç olarak çalışmada erken yaşta temizlik ve hijyen konularında öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kaya, Büyükşerbetçi, Meriç, Çelebi, Boybeyi, Işık, Bozkurt, Vaizoğlu ve Güler (2006) yürüttükleri çalışmalarında bir lisede bulunan 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen ile ilgili davranışlarını belirlemeye yönelik kesitsel yöntem kullanarak 236 öğrenciye anket uygulamıştır. Anket formunda 47 soru bulunmaktadır. Elde edilen toplam hijyen puanı; anketteki kişisel hijyen sorularında belirtilen olumlu davranışlara 1, olumsuz davranışlara 0 puan verilerek hesaplanmıştır. Öğrencilerin cevaplarına göre en yüksek hijyen puanı 37 ve en düşük hijyen puanı ise 14 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin %99,1'i ellerini su ve sabunla yıkadıklarını ifade ederken, %91,7'si sabah kalktığında, %92,5'i yemek yedikten sonra ve %95,7'si ise uyumadan önce dişlerini fırçaladıklarını beyan etmiştir. Erkeklerden oluşan öğrenci grubunun ortalama hijyen puanı 26,27 iken, kızlardan oluşan öğrenci grubunun ortalama hijyen puanı 27,83 öğrencilerin tamamının ortalama hijyen puanı ise 27,11 olarak hesaplanmıştır. Toplam hijyen puanı ile annenin öğrenim düzeyi arasında istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Anneleri lise ve üzerinde öğrenim görmüş olan öğrencilerin toplam hijyen puanları, annelerinin eğitim durumu ortaokul ve altı seviyede olan öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (p değeri=0,021). Sonuç olarak çalışmada, anket uygulanan lisenin 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen davranışları ile ilgili eksik ve yetersiz bilgiye sahip olduğu görülmüştür.

Önsüz ve Hıdıroğlu (2008) tarafından yürütülen çalışmada İstanbul'da sosyo-ekonomik seviyesi farklı olan iki yerleşim yerinden iki farklı okul seçerek kesitsel tipte çalışma yapmayı tercih etmişlerdir. Çalışmanın amacı öğrencilerin kişisel temizlik alışkanlıklarının belirlenmesidir. Bunun için 23 sorudan oluşan anketi, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan 348 öğrenciye ulaştırmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %60,3'ünün el yıkama yönünden yeterli olduğu, %94'ünün sabah uyandıktan sonra yüzünü yıkadığı, %75'inin yedi günde bir banyo yaptığı, %80,5'inin diş fırçalamayı alışkanlık haline getirirken %2,3'ünün de dişlerini fırçalamadıkları belirlenmiştir. Yeteri kadar el yıkama, sabahları yüz yıkama alışkanlığı, kişisel havluya sahip olma ve diş macununu uygun miktarda kullanma yönünden iki okul karşılaştırıldığında istatistiki olarak fark görülmüştür (p=0,007, p=0,009, p=0,038, p=0,025). Sonuç olarak araştırma yapılan iki okulda da

öğrencilerin yeterli kişisel hijyen ve temizlikle ilgili bilgilerinin eksik ve yetersiz olduğu görülmüştür. Bu yüzden araştırmacılar hijyen ve temizlik konularına eğitimde daha sık yer verilmesi ve uygulamalarla desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2010 yılında yapılan bir araştırma da Milli Eğitime bağlı okullarda temizlik ve hijyen durumunu belirlemek için yapılmıştır. Çalışmada çok aşamalı örneklem kullanılarak Türkiye'de 7 bölgeden gelişmiş olma durumu göz önüne alınarak 3'er okul seçilmiştir. Toplam 21 okulda öğretmen, öğrenci ve velileri için hazırlanmış anketlerle veriler toplanmıştır. Veri analizleri sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda; okullarda hijyen ve temizliğin yeterli olmadığı, mevcut durumun bakanlık tarafından birtakım düzenlemeler yapılarak iyileştirilmesi gerektiği ortaya konmuştur. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

Kitiş ve Bilgili (2011) İlköğretim öğrencilerinde el hijyeni ve el hijyen eğitimi ile ilgili çalışmalar yürütmüşlerdir. Çalışmada öğrencilere el hijyeni ile ilgili eğitim verilmiştir. Eğitimden sonra öğrencilerin el hijyenine daha özenli oldukları görülmüştür.

Arat, Şimşek ve Erdamar Koç (2014) yayımlanan çalışmalarında Antalya'da bir yatılı bölge okulunda yaptıkları araştırmada ortaokul (6,7,8) öğrencilerinin kişisel hijyen uygulamalarının nasıl belirlendiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma için veriler anket ile toplanmıştır. Anket soruları öğrencilerin kişisel bilgilerinden ve kişisel hijyen uygulamaları ile ilgili sorulardan oluşmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin çok büyük bir kısmının dişlerini düzenli olarak fırçaladıkları, ayaklarını günlük yıkadıkları, temizleme çubuklarıyla kulaklarını temizledikleri, çoraplarını günlük değiştirdikleri, öğrencilerin yüzde ellisinin iç çamaşırlarını 2 veya 3 günde bir değiştirdikleri, burunlarını düzenli olarak su veya mendille temizledikleri belirlenmiştir. Yine kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kış mevsiminde daha sık banyo yapıp duş aldıkları, dişlerini daha düzenli ve doğru zaman aralıklarıyla fırçaladıkları, gündüz öğrencilerinin diş fırçalarını daha kısa zamanda değiştirdikleri ortaya konmuştur. Bu yönlerle gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu açığa çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, yatılı bölge okulunda okuyan öğrencilerin kişisel hijyen uygulamalarının iyileştirilmesi için uzman kişiler tarafından eğitim, seminer ve konferanslar verilmesi tavsiye edilmektedir. Öğrencilere, okul personeline ve ailelere kişisel hijyen uygulamaları ile ilgili bilgiler veren eğitici kaynakların afiş, broşür, el kitabı hazırlanarak sunulması önerilmektedir.

Kırım ve Hırça (2015) yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin kişisel hijyen ve temizlik algılarının fen okur yazarlığı ile ilgi olup olmadığını göstermek için araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amacı olarak lise öğrencilerinin edindikleri hijyen ve temizlik algısının yaş, cinsiyet ve yerleşim yerine göre değişkenlik gösterip göstermediği incelenmek istenmiştir. Örneklem olarak Bartın ilinde eğitim gören Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın verileri 29 sorudan oluşmuştur. Veri toplamak için oluşturulan sorulardan dört tanesi demografik bilgi sorusudur. Soruların 24 tanesi likert tipi, bir tanesi de açık uçlu sorudur. Nicel veriler için analiz yapılırken istatistiksel tekniklerden ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Nitel verileri analiz etmek içinse içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmanın bulguları sonucunda öğrencilerin kişisel hijyen ve temizlik alışkanlıklarının yeterli olmadığı açığa çıkmıştır. Ayrıca cinsiyetin ve öğrencilerin yaşadıkları bölgelerin hijyen ve temizlik alışkanlıklarına herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine öğrencilerin müfredattaki hijyen ve temizlik konusu ile ilgili olan fen okur-yazarlığı kazanımlarını sonraki sınıf düzeylerine taşıyamadıkları açığa çıkmıştır.

Ocak, Duban ve Yağıcı (2016) yaptıkları çalışmada kişisel bakım, temizlik ve beslenme konusunda ilkokul öğrencilerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kapsamında bulunan görüşme tekniklerinden grup görüşmesi uygulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. İlkokuldaki her sınıf düzeyinden üç kişi olmak üzere toplam 12 öğrenci seçilmiştir. Veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizine tabii tutulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre bazı kavramlar öğrenciler tarafından eksik ve yanlış anlaşılmıştır. Buna göre araştırmaya katılan çocuklar, günlük yaşamla temizlik, kişisel bakım, beslenme gibi terimler arasında ilişki kurmakta zorlanmaktadırlar.

Fırıncı ve Çoban (2016) Erzurum ilinde yatılı bir bölge okulunda öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarını belirlemek amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Çalışmada kendileri tarafından oluşturulan Bilgi Formu ve Temizlik ve Hijyen Ölçeği (THÖ) ile veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda farklı sınıf düzeyindeki öğrencilerde temizlik ve hijyen konusundaki farkındalıklarının aynı olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin kişisel temizlik ve bakım algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Ancak çevre ve okul temizliğine karşı temizlik algısı düşük olarak belirlenmiştir. Büyük oranda ortaokul

öğrencilerinin temizlik, hijyen kurallarını uyguladığı gözlenmiştir. Kız ve erkek öğrenciler arasında temizlik algılarında anlamlı bir fark gözlenmemiş olup, yaşadıkları bölge ve sosyo-ekonomik durumların benzer olmasından dolayı öğrenciler arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Yılmazel Çelik (2018) yürüttüğü çalışmada ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen kurallarına uyum ve alışkanlıklarını etkileyen özelliklerin belirlenmesini amaçlanmıştır. Araştırma için, araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek, Kars ilinde bulunan ortaokul öğrencilerine uygulanmıştır. Veri analizleri sonucunda, öğrencilerin genel temizlik ve hijyen kurallarına yüksek oranda uyduğu görülmüştür. Ailenin eğitim durumu iyileştikçe temizlik ve hijyen algısının iyileştiği de gözlemlenmiştir.

Çeker ve Töman (2019) yayınladığı çalışmada her kademede eğitim öğretim gören öğrencilere mikroorganizma ve hijyen kavramlarını anlama seviyelerini ve algılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Bunun için veri toplarken kendi geliştirdikleri Kavramsal Anlama Testini (KAT) ve yarı yapılandırılmış mülakat sorularını kullanmışlardır. Yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri sonuca göre her eğitim kademesinde hijyen ve mikroorganizma kavramları ile ilgili kavram yanılgılarının olduğu açığa çıkmıştır.

Tekin (2020) yayınladığı çalışmada ortaokul öğrencilerinin temizlik ve kişisel hijyen alışkanlık ve tutumlarının nelerin etkilediğine dair bir çalışma yürütmüştür. Temizlik alışkanlıklarının kazanılmasında aile, sosyal çevre, okul gibi değişkenlerin öğrencileri nasıl etkilediğini gözlemlemeyi amaçlamıştır. Bunun için kendisinin oluşturduğu Kişisel Temizlik Ölçeği'ni kullanmıştır. Araştırma için Bursa ili Osmangazi ilçesinde bulunan bir ortaokuldaki 500 öğrenciden veri toplamıştır. Veri analizi sonucu, ortaokul öğrencilerinin hijyen ve temizlik algılarının yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir. Ayrıca kişisel hijyen tutumunun aile hijyen tutumundan daha yüksek olduğu açığa çıkmıştır.

Türk Milli Eğitimindeki müfredatta temizlik ve hijyenin yer alması ile ilgili Özkal (2020) yakın zamanda doküman analizi olarak yaptığı çalışmasında, okul öncesinden liseye kadar tüm müfredat programlarını incelemiştir. Bloom taksonomisinden yararlanarak kazanımların girdi ve çıktılarını belirlemiştir. Çalışmasının sonucunda ilkokul müfredatında temizlik ve hijyen konularının daha yoğun olduğunu, ortaokul ve lisede de müfredatta bulunduğunu, daha çok disiplinler arası konularda dolaylı olarak yer aldığını belirtmiştir.

Pandemi sürecinde Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ortak çalışarak öğretmen öğrenci, veli ve okul idaresinin yapacakları ile ilgili birtakım kılavuzlar yayınlamışlardır. Bu kılavuzların ne kadar dikkate alındığı ile ilgili Töre, Çilek ve Çetin (2021) yaptıkları çalışmalarında betimsel tarama yöntemini uygulayarak 7 bölgede 4414 öğretmen ve okul yöneticilerinden veri toplamışlardır. Veri toplamak için araştırmacılar kişisel bilgi formu ve MEB'in yayınladığı "Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyon Önleme Kontrol Kılavuzu" içinde bulunan "Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu Öz Değerlendirme Soru Listesi"'ni kullanarak "Hijyen Kontrol Ölçeği" adlı çalışmayı hazırlamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan okullarda çalışan öğretmen ve idarecilerin diğer bölgelerde çalışan öğretmen ve idarecilere göre kılavuza daha az uyduklarını ortaya koymuştur. Yine şehir merkezinde bulunan personelin köy ve kasabada bulunan personele göre kılavuza daha bağlı kaldığını, uyduğunu ortaya koymuştur.

Benzer ve Tüfekçi (2021) yaptıkları çalışmalarında COVID-19 salgını ve pandemi süreci ile ilgili bilgi ve görüşleri ortaya koymuşlardır. Araştırmalarına lisansüstü öğrencileri, fen bilimleri öğretmenlerini ve fen bilimleri öğretmen adaylarını dahil ederek 62 kişiye ulaşmışlardır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan form kullanmışlardır. Analizleri sonucunda çalışma grubunun salgın ve pandemi süreci ile ilgili bilgi sahibi oldukları ancak sahip oldukları bilginin yeterli olmadığını ortaya koymuşlardır.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Yurt dışında öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıkları ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında detaylar aşağıda belirtilmiştir.

Vivas, Gelaye, Aboset, Kumie, Berhane ve Williams (2010) yılında yayınlanan çalışmada Etiyopya'daki kırsal kesimdeki okul çocukları arasında hijyen bilgi, tutum ve uygulamalarını (BTU) değerlendirilmiştir. Çalışmaya 669 öğrenci katılmıştır. Katılımcılar Etiyopya kırsalında bulunan Angolela İlkokulunda 1-6. Sınıflar arasında yer alan öğrencilerdir. Her öğrenciyle, bu çalışma için özel olarak ayrılmış bir odada yapılandırılmış bir anket kullanılarak görüşülmüştür. Elde edilen nicel veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Bulgular doğrultusunda, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin en

az 14 gün banyo yapmadığı, %9'unun dişlerini en az 14 gün fırçalamadığı, %2'sinin ayaklarını en az 14 gün yıkamadığı, %12'sinin de aynı sürelerde çamaşırlarını yıkamadığı veya kıyafetlerini değiştirmediği anlaşılmıştır. Öğrencilerin yaklaşık %21'i en az 14 günden önce saçını yıkamamaktadır. Banyo yapmak ve saç yıkamak en az yaygın hijyen uygulamaları olarak açığa çıkmıştır. Çocukların hijyen bilgi ve davranışlarının bulaşıcı hastalıkların önlenmesindeki öneminden bahsedilmiştir, ayrıca küçük yaşta öğrenmeye daha açık oldukları için sağlıklı davranışları benimsemeleri sayesinde ailelerine ve çevrelerine bu davranışları yayacakları ve toplumda değişiklik meydana getirebilecekleri ifade edilmiştir.

Mbakaya, P.Lee ve R.Lee (2019) yayınladıkları çalışmada Güney Afrika' da bulunan Malavili çocuklarla yürütülen çalışmada el hijyeni programının çocukların el yıkama uyumu ve okul devamsızlığı üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır.6 özel ilkokulun deney (3 okul) ve kontrol (3 okul) gruplarına rastgele belirlendiği bir çalışma gerçekleştirildi. Deney grubu, 9 ay boyunca bir dizi planlı aktivite ve el hijyeni programı önlemlerinin uygulanması planlanarak uygulandı. Uygulama grubunda yapılan işlemler şu şekilde sıralanabilir: el hijyeni protokolünün okul politikasına entegrasyonu; uygun el yıkama tesislerinin kurulması; okul öğretmenleri ve ebeveynler için eğiticilerin eğitiminin sağlanması; okul çağındaki çocukların ellerini nasıl, neden ve ne zaman yıkayacakları konusundaki bilgilerinin geliştirilmesi; sabun ve kağıt havlular malzemelerin sağlanması; el hijyeni geliştirme faaliyetlerinin sağlanması ve son olarak 5 aşamalı el yıkama tekniği için hatırlatıcıların ve posterlerin yapılması. Araştırmanın bulgularında deney grubunun bilgi puanlarının, kontrol grubundaki puanlardan önemli ölçüde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca üçüncü aydan sonra deney grubundaki temizlik puanları kontrol grubundaki puanlardan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Ayrıca deney grubunda hastalık izni gün sayısının azaldığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, okul temelli el hijyeni programının etkisinin olumlu olduğu görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde okul çocuklarının el yıkama uyum oranını artırmak ve okula devamsızlığı azaltmak için bir el hijyeni protokolünün hem planlanmasında hem de geliştirilmesinde kullanılabileceği bilgisi açığa çıkmıştır.

Pradhan, Mughis, Ali, Naseem ve Karmaliani (2020) yayınladıkları çalışmada Pakistan'daki çocuklar arasında kişisel ve çevresel hijyen uygulamalarını teşvik etmek için okul temelli uygulama modeli tasarlamışlardır. Yöntem olarak karma yöntem kullanmışlardır. İlkokul çağındaki çocukların ve annelerinin hijyen durumunu

değerlendirmek için uygulama öncesi aşamada bir anket yapılmıştır. Uygulama sonrası aşama, çocuklar arasında hijyen uygulamalarını iyileştirmede etkili olup olmadığına ilişkin annelerin ve öğretmenlerin görüşlerinin araştırılmasının yanı sıra okul çocukları ve anneler arasında hijyen bilgisi ve uygulamalarını geliştirme açısından müdahalenin etkinliğini değerlendirilmesini sağlamıştır. Nicel veriler için t testi, nitel veriler için tematik analiz yapılmıştır. Sonuçlar doğrultusunda İlkokul çocukları arasında kişisel ve çevresel hijyeni iyileştirmeyi amaçlayan çok bileşenli müdahale, okulda ve ev ortamlarında çeşitli davranış değişikliği stratejilerini tasarlama ve test etme fırsatı sunduğu gözlemlenmiştir. Çalışma bulguları, uygulamanın çocukların genel hijyenini iyileştirmedeki etkinliğini değerlendirmede önemli olduğunu göstermiştir.

M. Duong, Nguyen, B. Duong ve Vu (2021) yaptıkları çalışmada Vietnam'da üniversite öğrencilerinin el hijyeni uygulamaları değerlendirilmiştir. Vietnam'daki Phenikaa Üniversitesi'ne kaydolan tüm öğrenciler üzerinde analitik kesitsel çalışma yapılmıştır. Araştırmacılar COVID-19 sürecinde önleyici tedbir olarak el yıkamanın etkinliği, farklı durumlarda en uygun uygulamalar ve sıklığı hakkında bilgi toplamak için kendi geliştirdikleri anketi uygulamışlardır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmaya katılanlar arasında el yıkamanın etkinliğine ilişkin bilgi düzeyleri yüksektir, ancak fiili el yıkama uygulamalarının yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Ellerin ne zaman yıkanacağı ve hangi yöntemin kullanılması gerektiği de dahil olmak üzere doğru el hijyeni davranışlarının güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin temini ve verilerin analizine ilişkin bölümlere yer verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, araştırmanın amacına uygun olarak tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi, belirli bir topluluğun niteliklerini belirlemek için kullanılan yöntemdir (Büyüköztürk, Çakmak Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013, s. 15). Tarama modelinde var olan problem, durum ya da olay olduğu gibi ortaya konur. Mevcut durumda değişiklik yapma söz konusu değildir (Kuzu, 2013, s. 19-27). Tarama yönteminin en önemli yanı, çok fazla kişiden oluşan büyük gruplardan detaylı ve birçok bilgi edinmeyi sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2013, s.15).

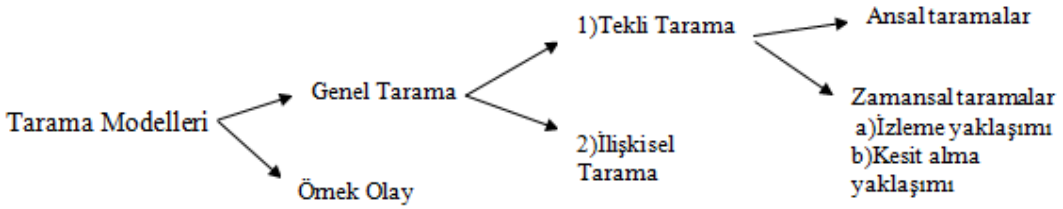

Şekil 3: Tarama yöntemi çeşitleri. (Karasar, 2012, s.79-86)

Çalışma Grubu

Araştırma için belirlenen çalışma grubu, Ankara ilinin Altındağ ilçesinde bulunan MEB 'e bağlı 2021/2022 eğitim öğretim yılında eğitim veren 4 devlet okulunda eğitim öğretim gören ortaokul öğrencileridir (EK 1). Örneklem yöntemi olarak uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme ile belirlenen çalışma grubunun özelliği, araştırmacının kolay ve ulaşılabilir grupla çalışmasının sağlanmasıdır (Özen ve Gül, 2007). Mevcut örneklemin evreni temsil edebilmesi için, evrenin en az %10'unu kapsaması sağlanmıştır.

Altındağ ilçesinde MEB'e bağlı okullarda 2020/2021 eğitim öğretim yılında resmi ve özel ortaokullarda eğitimine devam eden 25625 öğrenci bulunmaktadır (MEB, 2021). Seçilen 4 resmi okuldan toplam 2700 öğrenciye ulaşılmıştır. Ancak gerekli çalışma ve incelemeler yapıldığında 2500 tane anketin tam cevaplandığı gözlenmiştir. Bu verilerden de 2419 öğrencinin cevabı istatistiksel olarak incelemeye alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ve öğrencilerin pandemi dönemindeki kişisel ve genel temizlik davranışları ve Fen Bilimleri dersinin buna etkisine dair hazırlanan açık uçlu sorular kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu ile Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinin hazırlanmasında Yılmazel Çelik (2018) tarafından yapılan çalışmada oluşturulan ölçek izin alınarak esas alınmış (EK 2), ancak her iki kısma da pandemi sürecine uygun sorular eklenmiştir. Açık uçlu soruların içeriği literatür incelenmesi yapıldıktan sonra pandemi sürecine uygun olarak hazırlanmıştır

Veri Toplama Araçlarının Özellikleri

Veri toplama aracı dört bölümden oluşmaktadır (EK 3, EK 4).

I ve II. Bölüm: Öğrencilerin demografik yapısı hakkında sahip olmak için oluşturulan iki bölümlü kişisel bilgi formudur. İlk bölümde öğrencileri tanıma amacıyla yedi soru (cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveynlerin eğitim durumu vd.) sorulmuştur. İkinci bölüm ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen konuları ile ilgili kişisel verilerine ulaşmak için sorulan evet veya hayır şeklinde cevaplanabilecek 14 sorudan oluşmaktadır. Ailenin öğrencinin temizlik davranışlarına dair yaptığı uyarılar, okulda temizlik eğitimi verilme durumu,

öğrencilerin ve ailelerinin Covid-19 geçirme durumlarını tespite yönelik olarak bu sorular hazırlanmıştır.

III. Bölüm (Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği)**:** Ölçekteki bulunan 14 madde olumlu şekilde ifade edilmiştir. Bu yüzden her zaman seçeneğini işaretleyenler 3 puan, ara sıra seçeneğini işaretleyenler 2 puan ve hiçbir zaman seçeneğini işaretleyenler 1 puanla değerlendirilmiştir. Öğrencilerin günlük temizlik alışkanlıkları (el, yüz, ayak yıkama, diş fırçalama, temiz kıyafetler giyme vd.) sorular yanında maske, dezenfektan kullanımı ve ortak alan kullanımında temizliğe dair sorular içermektedir. Soruların anlaşılırlığı ve doğru yazımı ile ilgili 3 fen eğitimi ve 2 Türkçe eğitimi uzmanının görüşüne başvurulmuştur.

IV. Bölüm (Açık uçlu sorular bölümü): Öğrencilerin temizlik ve hijyen ile ilgili davranışlarını daha iyi ifade etmelerinin sağlanması, pandeminin bu davranışlarda değişikliklere yol açıp açmadığının öğrenilmesi, ve fen bilimleri dersinin bu davranışlara etkisinin belirlenmesi için oluşturulan sorulardır. Açık uçlu sorular hazırlanırken 3 fen eğitimi, 1 biyoloji uzmanı, 3 Türkçe eğitim uzmanından görüş alınmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra soru havuzundan uygun olan sorular uzman görüşü alınarak seçilmiştir. Çalışma öncesinde küçük bir grup öğrenciye de hazırlanan sorular verilmiş, öğrencilerin verdikleri cevaplar ve yaptıkları yorumlar doğrultusunda da sorular gözden geçirilmiştir. Bu öğrenciler asıl uygulamaya dahil edilmemiştir. Bu doğrultuda açık uçlu sorular bölümünde aşağıdaki sorular sorulmuştur.

1) Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınızda pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?
2) Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz? Neden?
3) Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?
4) Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?
5) Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinin Ölçümlerinin Geçerlik Ve Güvenirliği

Geçerlik bir ölçme aracının kişide ölçülmek istenilen özeliği ne kadar yakın ölçtüğünü gösterme derecesi olarak ifade edilebilir (Büyüköztürk vd., 2013, s. 116). Kapsam (içerik) geçerliği, ölçülecek testin sorularının yani maddelerin ölçülmek istenen özelliği ne kadar yansıttığını ifade eden bir geçerlik türüdür (Büyüköztürk vd., 2013, s. 117). Yapılan bu çalışmada kapsam geçerliğinin sağlanması amacıyla hazırlanan sorular ile ilgili fen, biyoloji ve Türkçe eğitimi alanında uzmanlardan görüş alınmıştır. Yapı geçerliği ise bir testten hesaplanan puanların ölçülmek istenen yapıyı ne kadar temsil ettiğini belirten geçerlilik çeşididir (Büyüköztürk vd., 2013, s. 119). Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliğine ilişkin kanıt elde etmek üzere doğrulayıcı faktör analizi (DFA, ing. Confirmatory factor analysis (CFA)) uygulanmıştır. DFA ölçme modellerinin veriye uyumunun test edilmesinde kullanılan ve kolaylıklar sağlayan bir analiz yöntemidir. Ölçeğin orijinal faktör yapısına ilişkin tanımlanan tek faktörlü ölçme modelinin (Yılmazel Çelik, 2018) bu araştırma verisine uyum düzeyini test amacıyla DFA kullanılmış ve bulgular ölçümlerin yapı geçerliğine ilişkin kanıt olarak değerlendirilmiştir.

Model Uyum İyiliğinin Değerlendirilmesi: Ölçme modeli doğrulanması sürecinde ki-kare ($\chi 2$), $\chi 2$/sd, Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Tucker-Lewis indeksi (TLI) ve Comparative Fit İndeksi (CFI) gibi uyum indeksleri kullanılabilir. Bu çalışmada modelin uyum iyiliği için doğrudan ki-kare test istatistiğini kullanmak yerine, serbestlik derecesine bölünmüş değeri kullanılmıştır. Uyum iyiliğinin göstergesi olarak değeri χ^2/sd=0,237 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen değer değerlendirme kriterleri ile karşılaştırıldığında, 0<0,237<2 olduğundan modelin verilere iyi uyum gösterdiği söylenebilir (Schermelleh- Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003).

Ki-kare test istatistiği ile verilerin modele uyumu hakkında çıkarsama (inferential) testi yapılmaktadır. Ancak, diğer bazı uyum iyiliği göstergeleri de bu amaçla kullanılabilir. Bunlar, ki-karenin aksine çıkarsama testi değil tanımlayıcı göstergelerdir. DFA modellerinin uyum iyiliği için çok sayıda indeks geliştirilmiş olmakla birlikte, Kline (2005) ve Boomsma (2000) robust Ki-kare testi, RMSEA, CFI ve Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) testlerinin dikkate alınmasını önermektedir. Bu indeksler, örneklem hacmine, modeli yanlış tanımlamaya ve parametre tahminlerine karşı en duyarsız olan indeksler olarak ifade edilmektedir. Bu tez çalışmasında hesaplanan değerler ölçüt

değerler ile karşılaştırılmıştır. TLI ve CFI oldukça yüksek korelasyona sahip olduğundan bunlardan sadece biri kullanılmıştır. Bu çalışmada CFI değeri 0,870 olarak elde edilmiş olup, ölçüt değer olan 0,90'a yakın olduğu için bu indise göre verilerin modele iyi uyum gösterdiği söylenebilir. Yine bu çalışmada hesaplanan RMSEA değeri 0,052 olup, değerlendirme kriteri olan 0,05 değerine oldukça yakın olduğundan bu indise göre de modelin uyum iyiliğinin kabul edilebilir düzeyde hatta iyi düzeyde olduğu söylenebilir. SRMR değeri 0,042 olarak bulunmuş olup, ölçüt değer olan 0,08'den küçük olduğundan modelin iyi uyum gösterdiği biçiminde yorum yapılabilir.

DFA'ya başlamadan önce toplanan verinin normal dağılıp dağılmadığı değerlendirilmiş, ölçek çok değişkenli normallik testi için Mardia testi, maddelerin her biri için tek değişkenli normallik için Shappiro-Wilk testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar hem çok değişkenli hem de tek değişkenli normallik testlerinin veri setinin normal dağılıma sahip olmadığını göstermiştir (Schermelleh-Engel vd. 2003). Çok Değişkenli Normallik testleri sonuçlarına göre, tek faktör olarak ifade edilen ölçek altındaki maddelerin çok değişkenli normal dağılıma uyduğunu ifade eden yokluk hipotezi reddedilmiştir ($p=0,0000<0,05$). İlgili faktör maddeleri çok değişkenli normal dağılmamaktadır. Normal dağılım varsayımı sağlanmadığından, parametre tahminleri Satorra-Bentler yeniden ölçeklendirmesi ile sağlam en çok olabilirlik yöntemi (Robust ML with Satorra-Bentlerrescaling) kullanılarak elde edilmiştir. Satorra-Bentler ölçeklendirilmiş ki kare testi normal dağılımın sağlanmamasına karşı dayanıklı ve düzeltilmiş-ortalama (mean- adjusted) bir test olup, doğrulayıcı faktör analizi çıktıları olan sağlam standart hatalar, p-değerleri, güven aralıkları vs elde etmeyi sağlar (Kline, 2005).

CFA'ya dayalı standartlaştırılmış parametre kestirimleri incelendiğinde tümünün p değerlerinin ($P(>|z|)$) 0,05'den küçük olduğu görüldüğünden (p değerleri=0,000) dolayı katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir başka deyişle ölçekteki maddelerin her biri bu ölçme aracı ile ölçülmek istenen yapının uygun bir göstergesidir. Maddelere ilişkin faktör yükleri λ= ,26-,59 arasında değişmektedir. Alan yazında faktör yük değeri ,25'den yüksek olan maddelerin ilgili ölçme aracında tutulmaya devam edildiği belirtilmiştir (Önen, 2009; Houben, Leeuw, Vlaeyen, Goubert ve Picavet (2005)). Ölçeğin faktör yapısına ilişkin tanımlanan modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sergilediğinin ve her bir maddenin ilgili yapıyı yeterince temsil edebildiğinin gözlenmesine dayalı olarak, söz konusu ölçümlerin ilgili yapıyı geçerli bir şekilde ölçebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenirlik: Ölçülmek istenen özelliğin tesadüfi hatalardan arınmış olarak her ölçüm, sembol ve süreç için aynı sonuçları vermesidir (Karasar, 2012, s.148). Güvenirlik kat sayısı hesaplanırken birçok yol izlenir. Uygulama yöntemine göre tek uygulamalı ya da iki uygulamalı olması durumuna göre farklı hesaplamalar yapılmaktadır (Büyüköztürk, 2012; Crocker ve Algina (1986)). Yapılan bu çalışma tek uygulamalı bir çalışma olduğu için test puanlarının güvenirliği için cronbach alpha kat sayısı hesaplanmıştır. Yapılan istatistik hesaplamalar sonucunda cronbach alpha kat sayısı 0,774> 0,70 olduğundan ölçeğin içsel güvenirliği iyi düzeydedir.

Veri Analizleri

Çalışma grubunun demografik bilgisi belirlenirken frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri sonucunda elde edilen p değeri =0,000 < 0,05 olduğundan Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanın normal dağıldığını ifade eden yokluk hipotezi reddedilmiştir. Ancak, örneklem büyüklüğü (N=2419) yeterince büyük olduğundan, Merkezi Limit Teoremi gereğince örneklem ortalamasının dağılımı normal dağılıma yakınsar ve bu bakımdan karşılaştırmalar için varsayım ihlallerine karşı sağlam olan parametrik testler kullanılmıştır.

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına etki eden en önemli değişkenlerin bulunması amacı ile Sınıflandırma ve Regresyon Ağaçları CART (Classification and Regression Trees) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem değişkenleri daha kolay belirlemeyi sağlamaktadır.

Ölçeğin açık uçlu sorular bölümü analiz edilirken betimsel tematik içerik analizi yapılmıştır. Analiz yöntemine uygun öğrencilerin verdiği cevaplar araştırmacı ve başka bir uzman tarafından genel olarak incelenmiştir. Daha sonra verilen öğrencilerin verdikleri benzer cevaplar kategorilendirilmiştir. Kategoriler belirlendikten sonra kodlanmıştır. Kodlayıcı güvenirliğini sağlamak için öğrencilerin verdikleri cevaplar kodlayıcı tarafından 15 gün sonra tekrar incelenmiştir. Kategorileme ve kodlamada herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Kodlayıcılar inceledikleri 2419 cevap kağıdının 2390'ında (%98) aynı görüşte olmuştur. Daha sonra kategori edilen cevaplar kodlanarak istatistik programına veri girişi sağlanmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde veri analizlerinden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Demografik Bilgi Analiz ve Yorumları

Öğrencilerin demografik bilgileri ile ilgili olarak veri toplama aracının I. bölümünden toplanan verilerin bazıları Tablo 4' de belirtilmiştir.

Tablo 4

Katılımcıların demografik bilgileri

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kız	1132	46,8
	Erkek	1287	53,2
Sınıf	5	626	25,9
	6	593	24,5
	7	588	24,3
	8	612	25,3
Annenin eğitim durumu	Okur- yazar değil	158	6,5
	İlkokul	726	30,0
	Ortaokul	769	31,8
	Lise	589	24,3
	Üniversite	176	7,3
Babanın eğitim durumu	Okur- yazar değil	100	4,1
	İlkokul	576	23,8
	Ortaokul	773	32,0
	Lise	711	29,4
	Üniversite	258	10,7

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların % 46,8' inin kız öğrenci olduğu %53,2'sinin erkek öğrenci olduğu görülmektedir. Sınıf bazında katılımcı oranları incelendiğinde % 25,3'ü 5. sınıf, %24,5 'i 6. sınıf, %24,3'ü 7.sınıf, %25,3'ü 8. Sınıf öğrencisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin anne eğitim durumlarına bakıldığında ortaokul mezunu anne oranı %31,8 olarak en yüksek oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu takip eden eğitim seviyesi ise %30 ile ilkokul mezunu olma durumudur. Babaların eğitim durumları incelendiğinde %32 ile ortaokul mezunu olma durumu ilk sırada yer almaktadır. Bunu takip eden eğitim seviyesi ise %29,4 ile lise mezunu olma durumudur.

Öğrencilerin temizlik ve hijyen konuları ile ilgili veri toplama aracının II. bölümünde yer alan sorulara verdikleri cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 5' de gösterilmiştir.

Tablo 5

Öğrencilerin temizlik ve hijyen konuları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları

Sorular	Evet n (%)	Hayır n (%)
Evinizde düzenli olarak su akıyor mu?	2280 (94,25)	139 (5,75)
Evde düzenli olarak yatak odası ve diğer odalarınız temizlenmekte midir?	2347 (97,02)	72 (2,98)
Aile büyükleriniz elinizi yıkmanız hususunda sizi uyarıyor mu?	2116 (87,47)	303 (12,53)
Aile büyükleriniz tırnaklarınızı kesmeniz hususunda sizi uyarıyor mu?	2035 (84,13)	384 (15,87)
Aile büyükleriniz ayaklarınızı yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	1743 (72,05)	675 (27,9)
Aile büyükleriniz yüzünüzü yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	2094 (86,56)	325 (13,44)
Aile büyükleriniz dişilerinizi fırçalamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	2043 (84,46)	376 (15,54)
Aile büyükleriniz banyo yapmanız hususunda sizi uyarıyor mu?	2027 (83,79)	392 (16,21)
Evde tüm aile fertleri siz dahil aynı havluyu mu kullanırsınız?	692 (28,61)	1727 (71,39)
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili okulunuzda bir eğitim verildi mi?	1216 (50,27)	1203 (49,73)
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğer bir eğitim verildiyse sizce bu eğitimler yeterli midir?	977 (40,39)	1442 (59,61)
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğitim verilmediyse eğitim verilmesini ister misiniz?	2045 (84,54)	374 (15,46)
Covid-19 hastalığını geçirdiniz mi?	761 (31,46)	1658 (68,54)
Ailenizde Covid-19 hastalığını geçiren var mı?	1327 (54,86)	1092 (45,14)

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun aileleri tarafından uyarılarak temizlik ve hijyen konularına dikkat etmelerinin sağlandığı görülmektedir. Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğitim alan öğrenci oranı %50,27 olarak belirlenmiştir. Ancak bu öğrencilerin %59,61'i temizlik ve hijyen ile ilgili verilen eğitimi yetersiz bulmaktadır.

Öğrencilerin %84,54'ü temizlik ve hijyen ile ilgili konularda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Covid-19 geçiren öğrenci oranı %31,46 iken, ailesinde Covid-19 geçiren birey olan öğrenci oranı %54,86'dır.

Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 6'da öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğine verdikleri cevaplara göre dağılımı incelenmektedir.

Tablo 6

Öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğine verdikleri cevaplara göre dağılımı

Ölçekte Yer Alan Maddeler	Her Zaman n (%)	Ara Sıra n (%)	Hiçbir Zaman n (%)
Ellerimi yıkarken tırnaklarımın içini de temizlerim.	1653 (68,33)	697 (28,81)	69 (2,85)
Ellerimi her yıkadığımda en az iki kere sabunlarım.	1511 (62,46)	790 (32,66)	118 (4,88)
Her akşam ayaklarımı yıkarım.	899 (37,16)	1176 (48,62)	344 (14,22)
Tırnaklarımı keserken kendime ait olan tırnak makası kullanırım.	1522 (62,92)	349 (14,43)	548 (22,65)
Yemeklerden sonra dişlerimi fırçalarım.	1279 (52,87)	976 (40,35)	164 (6,78)
Her akşam yatmadan önce dişlerimi fırçalarım.	1506 (62,26)	798 (32,99)	115 (4,75)
Banyo yapmanın dışında da saçlarımı yıkarım.	1329 (54,94)	815 (33,69)	275 (11,37)
Her gün çorabımı değiştirip, temiz çorap giyerim.	1941 (80,24)	421 (17,4)	57 (2,36)
Saçlarımı kendime ait bir tarakla tararım.	1773 (73,29)	323 (13,35)	323 (13,35)
Burnum aktığında kağıt mendil kullanırım.	2245 (92,81)	146 (6,04)	28 (1,16)
Kulaklarımın sadece kulak kepçesini nemli temiz bir bezle silerim.	1440 (59,53)	737 (30,47)	242 (10)
Gün içinde maske kullanırken, kullanım süresine dikkat ederim.	1609 (66,52)	643 (26,58)	167 (6,9)
İhtiyaç halinde elimi dezenfektan ya da kolonya ile temizlerim.	1934 (79,95)	442 (18,27)	43 (1,78)
Ortak kullanım alanlarında eşyaların temizliğine dikkat ederim.	1895 (78,34)	471 (19,47)	53 (2,19)

Tablo 6'da öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları ölçeğine verdikleri cevaplar incelediğinde öğrencilerin temizlik ve hijyen uygulamalarına büyük oranda dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Covid-19 pandemi süresince de maske kullanımı, kolonya-dezenfektan kullanımı, ortak kullanım alan temizliğine de öğrenciler tarafından büyük oranda dikkat edildiği gözlemlenmiştir.

Tablo 7

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanlarının demografik değişkenlere göre betimsel istatistikleri

Demografik Değişkenler		Temizlik Hijyen Ölçek Puanı	
		$\bar{x}$	SS
Cinsiyet	Kız	36,56	4,037
	Erkek	36,01	4,410
	t (p)	-3,194 (0,001)	
Sınıf	5	36,71	3,967
	6	35,91	4,572
	7	36,18	4,304
	8	36,23	4,113
	F (p)	3,742 (0,011)	
	5, sınıf-6, Sınıf (p)	0,006	
Annenin eğitim durumu	Okur- yazar değil	35,64	4,901
	İlkokul	36,04	4,295
	Ortaokul	36,33	4,087
	Lise	36,46	4,251
	Üniversite	36,76	4,017
	F (p)	2,331 (0,054)	
Babanın eğitim durumu	Okur- yazar değil	35,79	5,202
	İlkokul	35,81	4,407
	Ortaokul	36,27	3,979
	Lise	36,54	4,217
	Üniversite	36,66	4,256
	F (p)	3,303 (0,010)	
	İlkokul-Lise (p)	0,017	
Toplam		36,26	4,247

İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 7 incelendiğinde ortalama Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından cinsiyet grupları arasında fark olup olmadığının araştırılması için yürütülen bağımsız örnekler t testi sonucuna göre p değeri= 0,001 < 0,05 olduğundan, gruplar arasında fark olmadığını iddia eden yokluk hipotezi reddedilir. Buna göre kız ve erkek öğrenciler arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Kız öğrencilerin puanın erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Öğrencilerin sınıf grupları arasında ortalama Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından fark olmadığına dair yokluk hipotezi p değeri=0,011 < 0,05 olduğundan reddedilir. Farkı yaratan grupların belirlenmesi amacı ile yapılan post-hoc testi sonucunda yalnızca 5. ve 6. sınıf öğrencileri arasında (p değeri=0,006 < 0,05) Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur.

Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Öğrencilerin anne eğitim durumları bakımından Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı incelendiğinde bağımsız örnekler t testi sonucuna göre istatistiki açıdan fark olmadığı görülmüştür (p değeri = 0,054).

Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Öğrencilerin baba eğitim durumları bakımından Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı incelendiğinde bağımsız örnekler t testi sonucuna göre p değeri= 0,010< 0,05 olduğu görülmüştür. Lise mezunu eğitim durumlu babaya sahip öğrenciler ile ilkokul mezunu eğitim durumlu babaya sahip öğrenciler arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (p değeri = 0,010).

Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 8'de ailedeki toplam birey sayısı ve Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 8

Ailedeki toplam birey sayısı ve Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı arasındaki ilişki

Korelasyon			
		aile	puan
aile	Pearson Correlation	1	-0,001
	Sig. (2-tailed)		0,970
	N	2417	2417

Ailedeki toplam birey sayısı ile Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı arasındaki ilişki, Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. İki değişken arasındaki pearson korelasyon katsayısı -0,001 değerinde olup, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir (p değeri= 0,970 >0,05).

Ölçeğin III. bölümünde bulunan Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanlarının durumlarının II. bölüm sorularına verilen yanıtlara göre incelenmesi Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanının II. Bölüm sorularına verilen yanıtlara göre incelenmesi

	Temizlik Hijyen Ölçek Puanı					
	Evet cevabı verenlerin		Hayır cevabı verenlerin			
Sorular	x̄	SS	x̄	SS	t	p
Evinizde düzenli olarak su akıyor mu?	36,29	4,239	35,86	4,385	1,166	0,244
Evde düzenli olarak yatak odası ve diğer odalarınız temizlenmekte midir?	36,35	4,167	33,43	5,684	4,324	0,000
Aile büyükleriniz elinizi yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	36,41	4,171	35,26	4,636	4,062	0,000
Aile büyükleriniz tırnaklarınızı kesmeniz hususunda sizi uyarıyor mu?	36,45	4,190	35,27	4,415	5,033	0,000
Aile büyükleriniz ayaklarınızı yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	36,90	3,927	34,64	4,586	11,302	0,000
Aile büyükleriniz yüzünüzü yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	36,39	4,174	35,45	4,620	3,459	0,001
Aile büyükleriniz dişilerinizi fırçalamanız hususunda sizi uyarıyor mu?	36,51	4,134	34,94	4,602	6,155	0,000
Aile büyükleriniz banyo yapmanız hususunda sizi uyarıyor mu?	36,29	4,334	36,14	3,773	0,719	0,473
Evde tüm aile fertleri siz dahil aynı havluyu mu kullanırsınız?	34,46	4,742	36,99	3,801	-12,48	0,000
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili okulunuzda bir eğitim verildi mi?	36,65	4,118	35,88	4,342	4,482	0,000
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğer bir eğitim verildiyse sizce bu eğitimler yeterli midir?	36,76	4,059	35,93	4,339	4,817	0,000
Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğitim verilmediyse eğitim verilmesini ister misiniz?	36,36	4,195	35,74	4,492	2,593	0,010
Covid-19 hastalığını geçirdiniz mi?	36,18	4,293	36,30	4,227	-0,636	0,525
Ailenizde Covid-19 hastalığını geçiren var mı?	36,24	4,040	36,30	4,488	-0,333	0,739

Tablo 9'a göre evinde düzenli su akan ve evinde düzenli su akmayan öğrenci grupları arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur (p değeri=0,244>0,05).

Tablo 9 incelendiğinde, evde tüm aile fertlerinin aynı havluyu kullandığı öğrenci grubu ile kullanmadığı öğrenci grubunun ortalama Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir (p değeri=0,000 < 0,05). Aile büyükleri tarafından el, yüz, ayak yıkama, tırnak kesme, diş fırçalama konusunda uyarılan öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanlarının aile büyükleri tarafından uyarılmayan öğrencilerden istatistiksel olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Evde tüm aile fertlerinin aynı havluyu kullanmadığı öğrenci grubunun daha yüksek puana sahip olduğu söylenebilir.

Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 9 incelendiğinde, Covid-19 hastalığını geçiren öğrenciler ve Covid-19 hastalığını geçirmeyen öğrenciler arasında Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. (p değeri =0,525) Benzer şekilde ailesinde Covid-19 hastalığını geçiren bireye sahip öğrenciler ve Covid-19 hastalığını geçirmeyen bireye sahip öğrenciler arasında Temizlik ve Kişisel Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanı bakımından istatistiki olarak anlamlı farklılık görülmemiştir.

Tablo 9 incelendiğinde, ailesi tarafından temizlik ve hijyen uygulamaları bakımından uyarılan öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanının, ailesi tarafından temizlik ve hijyen uygulamaları bakımından uyarılmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ölçek puanına etki eden en önemli değişkenlerin bulunması amacı yapılan sınıflandırma ve regresyon ağaçları yöntemi ile elde edilen optimal ağaç diyagramı aşağıda verilmiştir (Şekil 4).

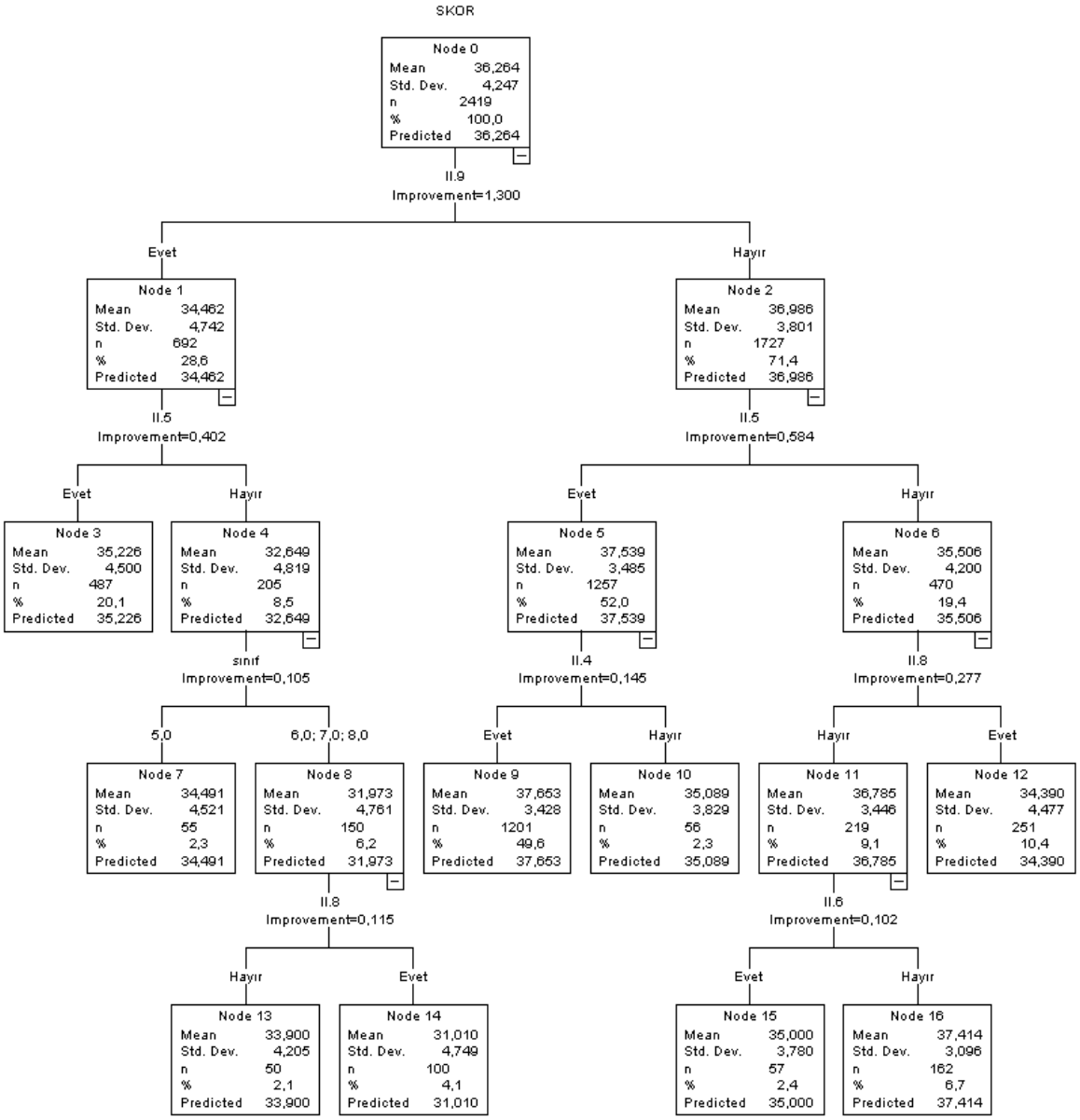

Şekil 4: Optimal ağaç diyagramı

Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı üzerine en fazla "evde tüm aile fertlerinin aynı havluyu kullanma durumu" (II.9) ve sırası ile "aile büyüklerinin ayaklarını yıkaması hususunda uyarma durumu" (II.5), "aile büyüklerinin dişleri fırçalama hususunda uyarma durumu" (II.7) etki etmektedir.

Evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullanmadığını belirten katılımcıların Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı kullananların ortalama puanlarından

istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksektir. Yani, evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullanmadığı katılımcılar hijyen konusunda daha pozitif tutum sergilemektedir.

Evde ortak havlu kullanmayıp, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılan katılımcılar, uyarılmayan katılımcılardan daha yüksek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına sahiptir. Diğer yandan, evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullandığı, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılan katılımcılar, uyarılmayan katılımcılardan daha yüksek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına sahiptir.

Evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullandığı, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılmayan 5. sınıfta okuyan katılımcılar, aynı durumdaki 6, 7, ve 8. Sınıfta okuyan katılımcılardan daha yüksek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına sahiptir.

Açık Uçlu Soruların Analiz ve Yorumları

Açık uçlu 5 tane soruya öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar ve analizleri aşağıda belirtildiği gibidir.

1. "Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınızda pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?'' sorusuna verilen cevaplarla ilgili analizler Tablo 10' da belirtilmiştir.

Tablo 10

"Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınızda pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?"sorusunun cevap analiz tablosu

Soruya Verilen Cevaplar	Cevap Sayısı	%
Sık banyo yapıyorum.	127	3,5
Etrafa dokunmamaya dikkat ediyorum.	256	7,0
Ellerimi daha sık yıkıyorum.	762	20,8
Fikrim yok.	66	1,8
Ortamı daha çok havalandırıyorum.	70	1,9
Kolonya ve dezenfektan kullanıyorum.	507	13,9
Maske kullanıyorum.	733	20,0
Değişiklik olmadı.	211	5,8
Temizliğe daha çok dikkat ediyorum.	756	20,7
Dışarıdan geldiğimde kıyafet değiştiriyorum.	92	2,5
Eve gelince ellerimi yıkıyorum.	77	2,1
Toplam	3657	100,0

Tablo 10'a göre soruya verilen toplam 3657 cevap ifadesinin %20,8 inde "Ellerimi daha sık yıkıyorum" ifadesi bulunmaktadır.

Soruya verilen toplam 3657 yanıtın %20'sinde "Maske kullanıyorum" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen 3657 cevabın %20,7 'sinde "Temizliğe daha çok dikkat ediyorum" yanıtı verilmiştir. Öğrencilerin cevaplarının çoğunda görüleceği üzere pandemi sonrasında temizlik davranışlarında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir

2. "Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz?'' sorusuna verilen cevaplarla ilgili analizler Tablo 11'de belirtilmiştir.

Tablo 11

"Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu

Soruya Verilen Cevaplar	Cevap Sayısı	%
Dezenfektan kullanıyorum.	997	24,0
Ellerimi su ve sabunla yıkıyorum.	1670	40,2
Fikrim yok.	8	0,2
Kolonya kullanıyorum.	1146	27,6
Krem kullanıyorum.	38	0,9
Islak mendil kullanıyorum.	140	3,4
Kirli olduğunu düşündüğüm yerlere dokunmuyorum.	141	3,4
Dikkat etmiyorum.	12	0,3
Toplam	4152	100,0

Tablo 11'de görüleceği gibi soruya verilen toplam 4152 yanıtın %40,2'sinde "Ellerimi su ve sabunla yıkıyorum" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 4152 yanıtın %27,6'sında "Kolonya kullanıyorum" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 4152 yanıtın %24'ünde "Dezenfektan kullanıyorum" cevabı verilmiştir.

Toplam 4152 cevabın sadece 12 tanesinde yani %0,3 oranında "Dikkat etmiyorum" cevabı alınmıştır. Öğrencilerin ifadelerinin çoğunda el hijyeni konusunda dikkatli olduklarına dair cevaplar bulunmaktadır.

3. "Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analizler Tablo 12' de belirtilmiştir.

Tablo 12

"Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu

Soruya Verilen Cevaplar	Cevap Sayısı	%
Bez maske kullanmıyorum	34	0,9
Maskeme dokunmuyorum.	257	6,9
Fikrim yok.	11	0,3
Hapşırınca değiştiriyorum.	47	1,3
Islandığında maskemi değiştiriyorum.	124	3,3
Maskemi tam kapatıyorum.	344	9,2
Maskemi açmıyorum.	668	17,9
Kirlenince değiştiriyorum.	112	3,0
Sık maske değiştiriyorum.	961	25,8
Temiz maske kullanıyorum.	1025	27,5
Kullandığım maskeyi çöpe atıyorum.	101	2,7
Dikkat etmiyorum.	46	1,2
Toplam	3730	100,0

Tablo 12'de görüleceği gibi soruya verilen toplam 3730 yanıtın %27,5'inde "Temiz maske kullanıyorum" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3730 yanıtın %25,8'inde "Sık maske değiştiriyorum" cevabı verilmiştir. Dikkat edilmediğine dair öğrenci ifadeleri %1,2 düzeyinde kalmıştır.

4. "Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?" Sorusuna verilen cevaplarla ilgili analizler Tablo 13' de belirtilmiştir.

Tablo 13

"Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?" sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu

Soruya Verilen Cevaplar	Cevap Sayısı	%
Almayacağım eşyaya dokunmuyorum.	383	12,4
Eşya kullanım sonrası ellerimi dezenfekte ediyorum.	824	26,6
Eşyamı paylaşmıyorum.	275	8,9
Fikrim yok.	27	0,9
Eldiven ya da peçede ile kullanarak eşyalara dokunuyorum.	159	5,1
Dokunacağım eşyayı mendil veya kolonya ile siliyorum.	255	8,2
Dokunacağım yerin temiz olmasına dikkat ediyorum.	1112	35,9
Dikkat etmiyorum.	63	2,0
Toplam	3098	100,0

Tablo 13 incelendiğinde soruya verilen toplam 3098 yanıtın %35,9'unda "Dokunacağım yerin temiz olmasına dikkat ediyorum" cevabının olduğu görülmektedir.

Öğrenciler ifadelerinin %26,6'sındaortak kullanım alanlarında eşyaların kullanımındaki hijyen ile ilgili eşya kullanım sonrası ellerini dezenfektan ile temizlediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin az bir kısmı ortak kullanım alanlarında eşyaların kullanımındaki hijyen ile ilgili herhangi bir şeye dikkat etmediklerini belirtmişlerdir. Soruya verilen toplam 3098 yanıtın %2'sinde "Dikkat etmiyorum" cevabı verilmiştir..

5. "Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız" Sorusuna verilen cevaplarla ilgili analizler Tablo 14'de belirtilmiştir.

Tablo 14

"Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz?"sorusuna verilen cevaplarla ilgili analiz tablosu

Soruya Verilen Cevaplar	Cevap Sayısı	%
Başka bir sürü şey.	90	2,9
Daha dikkatli olmamı sağladı.	369	12,0
Fikrim yok.	596	19,4
Hiçbir değişiklik olmadı.	162	5,3
Mikropları uzaklaştırma yollarını öğrendim.	203	6,6
Temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında detaylı bilgiler öğrendim.	531	17,3
Öğrendiklerimi günlük hayatta kullanmamı sağladı.	408	13,3
Yeteri kadar temizlik konusunu işlemedik.	242	7,9
Öğrendiklerim çok faydalı oldu.	474	15,4
Toplam	3075	100,0

Tablo 14 incelendiğinde öğrenci cevaplarının toplam yüzdesi içinde %67,5'i fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarını olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Cevapların özellikleri incelendiğinde;

Öğrenciler ifadelerinin %17,3'ünde fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına etkisi ile ilgili temizlik ürünleri ve kullanımları hakkında bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Soruya verilen toplam 3075 yanıtın 531'inde "Temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında detaylı bilgiler öğrendim" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %13,3'ünde "Öğrendiklerimi günlük hayatta kullanmamı sağladı." cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %12 'sinde "Daha dikkatli olmamı sağladı" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %6,6'sında "Mikropları uzaklaştırma yollarını öğrendim" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %2,9'unda "Başka bir sürü şey" cevabı verilmiştir.

Buna karşılık öğrencilerin bir kısmının fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına etkisi ile ilgili fen bilimleri dersinin hiçbir etkisinin olmadığını belirttikleri saptanmıştır. Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %5,3'ünde "Hiçbir değişiklik olmadı" cevabı verilmiştir.

Ayrıca öğrencilerin bazılarının fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına etkisi ile ilgili fen bilimleri dersinde yeterince temizlik ve hijyen konularına değinilmediğini belirttikleri saptanmıştır. Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %7,9'unda "Yeteri kadar temizlik konusunu işlemedik" cevabı verilmiştir.

Soruya verilen toplam 3075 yanıtın %19,4'ünde "Fikrim yok."cevabı verilmiştir, yani fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına etkisi ile ilgili herhangi bir şey düşünmedikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 15 incelendiğinde öğrencilerin fen bilimleri dersi ve temizlik ve hijyen ile ilgili soruya verdikleri cevapları sınıf seviyesine göre incelenmesi görülmektedir.

Tablo 15

Fen Bilimleri dersi ile ilgi öğrenci cevaplarını sınıflara göre dağılımını gösteren tablo

Öğrenci Cevapları	Sınıflar				Cevap Sayısı
	5	6	7	8	
Başka bir sürü şey.	28	28	27	7	90
Öğrendiklerim çok faydalı oldu.	156	121	73	70	420
Daha dikkatli olmamı sağladı.	76	108	111	74	369
Fikrim yok.	125	163	148	160	596
Hiçbir değişiklik olmadı.	25	23	44	70	162
Mikropları uzaklaştırma yollarını öğrendim.	165	33	41	36	275
Temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında detaylı bilgiler öğrendim.	88	109	112	171	480
Öğrendiklerimi günlük hayatta kullanmamı sağladı.	151	103	75	79	408
Yeteri kadar temizlik konusunu işlemedik.	32	52	74	87	245

Tablo 15 incelendiğinde "Mikropları uzaklaştırma yollarını öğrendim" cevabının en yüksek 5. sınıflarda verildiği görülmüştür. Yine 8. sınıflarda en yüksek sayıda karşılaşılan cevabın "Temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında detaylı bilgiler öğrendim" olduğu görülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Pandemi sürecinde ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen konusunda farkındalık ve tutumlarını ve bunlar üzerine çeşitli değişkenlerin etkisini belirlemeyi amaçlayan bu tez çalışmasında elde edilen bulgular literatürdeki benzer çalışmaların bulgularıyla bu bölümde karşılaştırılmış ve tartışılmıştır. Sonuçlar doğrultusunda araştırmacı tarafından önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlara göre genel itibariyle öğrencilerin pandemi sürecinde temizlik ve hijyen uygulamalarına dikkat ettiği söylenebilir. Genellikle hijyen uygulamaları için aile uyarısı ve dikkatinin etkisi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin benzer demografik yapılarda olmaları benzer temizlik, hijyen uygulamaları ve Covid-19 hastalığı önleyici tedbirlerini dikkate almakta benzer davranışlar meydana gelmesine neden olabileceği düşünülebilir.

Yapılan araştırma sonucu Önsüz ve Hıdıroğlu (2008)'nun yaptıkları çalışma ve Yılmazel Çelik (2018) tarafından yapılan tez çalışmasıyla öğrencilerin genel temizlik ve hijyen uygulamalarına hakim olmaları bakımından benzer özellikler göstermektedir. Ancak Kahveci ve Demirtaş (2012)'ın yaptıkları çalışmada öğrencilerin genel temizlik ve hijyen uygulamalarına hakim olmadıkları belirlenmiştir.

Yılmazel Çelik (2018) ve Çan, Topbaş ve Kapucu (2004) çalışmalarında kız ve erkek öğrenciler arasında temizlik ve hijyen uygulamaları açısından anlamlı farklılıklar gözlemlenmemiştir. Ancak yapılan bu tez çalışmasında kız ve erkek öğrenciler açısından temizlik ve hijyen uygulamaları bakımından kız öğrenciler açısından pozitif yönde olduğu belirlenmiştir. Bu yönüyle Tahiroğlu (2011), Kahveci ve Demirtaş (2012)'ın yaptıkları çalışmaya benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmada öğrencilerin sınıf seviyelerine göre temizlik ve hijyen uygulamaları ve tutumları bakımından istatistiki olarak farklılaştığı gözlenmektedir. Araştırmada 5. ve 6. sınıf öğrencileri arasında (p değeri=0,006 < 0,05) Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Yılmazel Çelik (2018)'in çalışmasında ve Kahveci ve Demirtaş (2012) araştırmasında sınıf seviyelerine göre temizlik ve hijyen uygulamaları ve tutumları bakımından istatistiki olarak farklılaştığı gözlenmiştir. Güleç, Topbaş, Kır ve Hasde (2000) yaptıkları çalışma ise sınıf seviyeleri farkının temizlik ve hijyen uygulamalarına etkisinin olmadığı yönündedir.

Bu tez çalışmasında öğrencilerin ailedeki birey sayısının Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı bakımından etkisi incelendiğinde ölçek puanı ile birey sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yılmazel Çelik (2018)'in çalışmasında ailedeki birey sayısı arttıkça öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarında artış gözlemlemiştir. Kalabalık ailelerde daha çok temizlik ve hijyen kurallarına uyulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre temizlik, hijyen tutumları incelendiğinde yaptığımız çalışmada gruplar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu yönüyle bu çalışma Aydın (1996) yaptığı araştırmasında elde ettiği sonuçla benzerlik göstermektedir. Öte yandan, Yılmazel Çelik ve Yüce (2019)'nin çalışmasında anne eğitim durumu yükseldikçe temizlik ve hijyen uygulamalarının olumlu yönde değiştiği ve Köse, Güven, Mert, Eraslan ve Esen (2010)'nin çalışmalarında ise anne eğitim durumu yükseldikçe oral temizlik ve hijyen uygulamalarının olumlu yönde değiştiği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim durumları açısından Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanı incelendiğinde; babası lise mezunu olan öğrencilerin puanı babası ilkokul mezununu olan öğrenciye göre istatistiki olarak pozitif yönlü anlamlı bir farklılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Çalışmamız bu yönüyle Yılmazel Çelik (2018), Yılmaz ve Özkan (2009), Kalıncı (2006) çalışmalarıyla benzer özelliktedir. Ancak Kurt, Kayran, Zengin, Vural, Dilsizoğlu, Kalalı, Aydın ve Buğdaycı (2008)'nın yaptıkları çalışmalarında baba eğitim durumu ve temizlik ve hijyen uygulamaları arasında anlamlı fark saptamamışlardır.

Evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullanmadığını belirten katılımcıların Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanı, kullananların ortalama puanından istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksektir. Yani, evde tüm aile fertlerinin ortak

havlu kullanmadığı öğrenciler hijyen konusunda daha pozitif tutum sergilemektedir. Bu yönüyle Yılmazel Çelik (2018)'in çalışmasıyla benzer özellik göstermektedir. Yılmazel Çelik (2018)'in çalışmasında da aile de farklı havluların kullanılması öğrencilerin Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeğinden elde ettiği puanı olumlu etkilemiştir.

Bu tez çalışmasında yapılan diğer analizler ile evde ortak havlu kullanmayıp, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılan öğrencilerin, uyarılmayan öğrencilerden daha yüksek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği ortalama puanına sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan, evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullandığı, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılan katılımcılar da, uyarılmayan katılımcılardan daha Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına sahiptir. Yani evlerinde ortak havlu kullanılan öğrencilerde de, kullanılmayan öğrencilerde de, aile büyükleri tarafından ayaklarını yıkaması hususunda uyarılanlar daha yüksek ölçek puanına sahiptir. Bu durum ailenin yaptığı uyarının havlu kullanımı açısından aynı özelliklere sahip öğrencilerdeki temizlik alışkanlıkların olumlu etkilediğini düşündürmektedir. Evde tüm aile fertlerinin ortak havlu kullanıp, aile büyükleri tarafından ayaklarının yıkanması hususunda uyarılmayan 5. sınıfta okuyan katılımcılar, aynı durumdaki 6, 7 ve 8. sınıfta okuyan katılımcılardan daha yüksek Kişisel Temizlik ve Hijyen Alışkanlıkları Ölçeği puanına sahiptir. Havlu kullanımı ve ailenin uyarısı açısından aynı özellikteki bu öğrencilerde tespit edilen bu farklılık sınıf düzeyinden kaynaklanıyor olabilir.

Yapılan çalışmada Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarında meydana gelen değişimlerle ilgili sonuçlara ulaşmıştır. Öğrencilerin pandemi öncesinde el hijyenine çok dikkat etmediğini ancak pandemi ile daha çok el hijyeni uygulaması yaptıklarını göstermiştir. Öğrencilerden elde edilen cevaplar doğrultusunda öğrencilerin daha sık el yıkadığı, kolonya dezenfektan, ıslak mendil, sabun gibi hijyen ürünlerinin kullanımını artırdığını göstermiştir. Gün içerinde mutlaka bu ürünlerden en az bir tanesini kullandıkları görülmüştür. Yine maske kullanımını daha önce gerçekleştirmedikleri görülmüştür.

Pandemi sürecinde dikkatli kullanılması gereken bir diğer ürün olan maske kullanımına hijyen açısından öğrencilerin büyük oranda dikkat ettiği görülmüştür. Maske hijyeni için kullanım süresi, kullanım sıklığı, maskeye dokunmama, maskeyi açmama gibi kurallara daha çok dikkat ettikleri görülmüştür.

Öğrencilerin ortak kullanım alanlarındaki materyal ve eşyaların kullanımı ile ilgili dikkat ettikleri temizlik ve hijyen uygulamaları da incelenmiştir. Öğrencilerin büyük oran da öncelikle dokunacağı eşya ya da yerin temizliğine önem verdiği açığa çıkmıştır. Yine öğrenci cevapları ışığında ortak eşyaları kullanırken öğrencilerin bir kısmı dezenfekte işlemi yapıp öyle dokunmakta ya da eşya ya dokunduktan sonra elini dezenfekte ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Yapılan çalışma Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarında meydana gelen değişimlerle ilgili yapıldığından ortaokulda eğitim gören öğrencilerin pandemideki temizlik kurallarına uyum ile ilgili literatürde benzer çalışmalara rastlanılamamıştır.

Öğrencilerin Fen bilimleri dersinin pandemi süreci içerisinde öğrenciler için temizlik ve hijyenle ilgili ne ifade ettiği incelendiğinde; öğrencilerin büyük bir kısmının ifadelerinde (%67,5) olumlu yönde görüş bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin fen dersinde öğrendiklerini günlük hayatta uyguladıkları, temizlik ve hijyen ürünleri hakkında bilgi edindikleri, temizlik ve hijyen kurallarına daha çok dikkat etmelerini sağladığı, mikroplarla ilgili bilgi sahibi oldukları ve korunma yöntemini öğrendiklerini açığa çıkarmıştır. Öğrenci cevapları incelendiğinde; Cevapların %17,3'ü fen bilimleri dersinde öğrencilerin temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında bilgi edindiği, %15,4'ü fen bilimleri dersinde öğrendiklerinin temizlik ve hijyen alışkanlıklarına olumlu yönde değişiklikler oluşturduğunu, %13,3'ü öğrendiklerini günlük hayatta uygulayabildiğini, %12'si fen bilimleri dersinin temizlik ve hijyen uygulamalarında daha dikkatli olmasını sağladığını, %2,9'u fen bilimleri dersinde başka bir sürü bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 15 incelendiğinde "Mikropları uzaklaştırma yollarını öğrendim" cevabının en yüksek 5. sınıflardaki öğrenciler tarafından verildiği görülmüştür. Müfredatta 5. Sınıflarda Canlılar ve Yaşam konu alanı içerisinde Canlılar Dünyası ünitesinde, canlıların benzerlik ve farklılıkları, mikroskobik canlılar, hijyen gibi konu ve kavramların yer aldığı görülmektedir. Mikroskobik canlılarla ilgili konuların bu sınıf düzeyinde fen bilimleri dersinde işleniyor olması muhtemelen öğrencilerin bu yönde cevaplar vermesini sağlamıştır.

Yine 8. sınıflarda en yüksek sayıda karşılaşılan cevabın "Temizlik ürünleri ve kullanımı hakkında detaylı bilgiler öğrendim" olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu yönde cevap vermesinin 8. Sınıflarda yer alan Madde ve Endüstri ünitesinde yer alan asitler ve bazlar

konusunda, temizlik ürünleri hakkında detaylı bilgiler verilmesi ile ilgisi olduğu düşünülebilir.

6. ve 7. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplarda daha çok fikrim yok, pek bir şey öğrenemedim gibi cevapların ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir. Bunların öncelikli sebebi 6. ve 7. sınıf kazanımlarında bu bilgiler doğrudan değil, dolaylı olarak sistemler üzerinden verilmesi olabilir. Bu şekilde kazanımların dolaylı olarak verilmesi öğrencilerin fen bilimleri dersi ve temizlik, hijyen arasında bir bağlantı kuramamasına neden olmuştur. Verilerin toplandığı 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin önceki sınıf seviyelerinde pandemi sürecinde olunduğu için uzaktan eğitimle eğitim görmüş olması, bazı konularla ilgili kavram ve kazanımların eksik kalmasına sebep olmuş olabilir.

Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçları doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Milli Eğitime ve Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- 2018 ve önceki yıllarda MEB müfredatında Fen bilimleri dersi ile ilgili kazanımlar incelendiğinde temizlik ve hijyen uygulamaları ile ilgili konu ve kazanımlara yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Fen bilimleri ders müfredatında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımlar daha açık ve somut olarak verilmelidir. Gizil ya da örtük öğrenme şeklinde öğrenmeyi sağlayan müfredatta yer alan temizlik ve hijyen konuları ile ilgili kazanımların öğrenciye kazandırılabilmesi için; kazanımların çoğunlukla doğrudan verilerek geriye kalan kısmının gizil verilmesi sağlanmalıdır. Mevcut otoriteler, yine öğretmenlere eğitimin nasıl ve hangi yöntemlerle öğrencilere aktarılması hususunda, okula yeni başlayan öğrencilerin konu ile ilgili alan uzmanlarından uygulamalı eğitimler alması yönünde düzenleme yapması gerektiği tavsiye edilebilir.
- Öğretmenler konu ve kazanımlarda ilerledikçe özellikle sağlığı ilgilendiren konu ve kazanımlarda, temizlik uygulamaları ve hijyen konusunda detaylı bilgilendirmeler yapmalıdırlar. Yine günlük hayat konuları ile ilişkilendirilerek yapılandırıcı bir yaklaşımla öğrencilere temizlik uygulamaları ve hijyen becerisi kazandırılması amaçlanmalıdır.

- Temizlik ve hijyen kurallarının ailede öğrenilmeye başlandığı bilinmektedir. Bu kapsamda öğrenci eğitimi için ailelerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Yazılı, görsel medyada kullanılarak öğrenci ve velilerin temizlik ve hijyen hususunda bilgilendirilmesi mevcut otoriteler tarafından sağlanabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak hazırlanan başka ölçekler kullanılarak yeni bir çalışma yapılabilir.
- Çalışma daha geniş evren seçilerek yapılabilir.
- Çalışma farklı demografik özelliklere sahip bireylere uygulanıp karşılaştırılması yapılabilir.
- Çalışma farklı yaş grupları ile yapılabilir.
- Öğrencilerin temizlik, bilgi ve farkındalıklarını artıran eğitimlerin verilmesinin ardından olumlu değişiklikler olup olmadığı incelenebilir.
- Tez çalışmasında incelenen aile etkisi yanında davranışları etkileyen diğer etmenler (akran, öğretmen, medya etkisi vs.) araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Arat, A., Şimşek, I. & Erdamar Koç, G. (2014).Yatılı ilköğretim bölge okulu II. kademe kişisel hijyen uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi,* (33), 58-72.

Aydın, A. (1996). *Okul çağı çocuklarının beslenme, ağız ve genel vücut hijyenine ilişkin uygulamaları ve var olan sağlık sorunlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bakioğlu, B. & Çevik, M. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Studies, 15*(4), 110-129.

Bandura, A. (1989*). Social Cognitive Theory*. IN: Annuals of Child Development, Greenwich, CT: JAI Press (6), 1-60.

Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, (2), 21-41.

Benzer, S. & Tüfekçi, N. (2021). COVID-19 salgını ve pandemi süreci ile ilgili bilgi ve görüşler. *International Social Sciences Studies Journal,* 7(79), 1092-1102. DOI: 10.26449/sssj.3002.

Bilici S., Uyar F.M., Beyhan Y.& Sağlam F. (2008). Besin zehirlenmeleri, nedenleri ve korunma yolları. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 727, Ankara. Erişim: https://hsgm.saglik.gov.tr.

Blodgett, H. C. (1929). The effect of the introduction of reward upon the maze performance of rats. *University of California Publications in Psychology*, 4, 113–134.

Boomsma, A. (2000). Reporting analyses of covariance structure. *Structural Equation Modeling,* 7, 461-483.

Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi sırasında ilköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik imge ve algıları: bir metafor analizi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 1-23.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Veri analizleri el kitabı.* Ankara: Pegem Akademi

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Canpolat, U. & Yıldırım, Y. (2021). Ortaokulun COVID-19 sürecinde eğitim öğretimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 7* (1) , 74-10.

Crocker, L., and Algina, J. (1986). Introduction to classical and modern test theory. New York: CBS College Publishing.

Çan, G., Topbaş, M., Kapucu, M. (2004). Trabzon'da iki farklı yerleşim yerindeki ilköğretim öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıkları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 3*(8), 170–177.

Çeker, E. & Töman, U. (2019). Mikroorganizma ve hijyen kavramlarına yönelik gelişimsel bir araştırma. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 53-72.

Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Demir, Ö. F., Özdemir, L., Sümer, H. (2005). Sivas il merkezi'nde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde kişisel hijyen alışkanlıkları. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 14(10), 229–236.

Çiçek, B., Şahin, H. & Erkal, S. (2021). Covıd-19 salgın döneminde bireylerin kişisel ve genel hijyen davranışlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (80) , 2157-2173 . DOI: 10.17755/esosder.855150.

Duong, MC., Nguyen, HT., Duong, BT. & Vu, MT. (2021). An assessment of hand hygiene practices of university students in Vietnam amid the COVID-19 pandemic: A brief report. *Society for Disaster Medicine and Public Health*, 1-11. DOI: https://doi.org/10.1017/dmp.2021.25.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (2020). WHO director-general's opening remarks at the media briefing on COVID-19. Erişim: https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020.

Fırıncı, N. & Çoban, G. İ. (2016). Erzurum ilinde yatılı bir ortaokuldaki öğrencilerin temizlik ve hijyen algıları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi, 5* (1), 7-12.

Güleç, M., Topbaş, M., Kır, T. ve Hasde, M. (2000). Ankara'da sosyoekonomik düzeyi farklı iki yerleşim yerindeki iki ilköğretim okulundan seçilen öğrencilerde el yıkama alışkanlıkları. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 57(2), 71-76.

Houben, R. M.,Leeuw, M., Vlaeyen, J. W., Goubert, L., &Picavet, H. S. J. (2005). Fear of movement/injury in the general population: factor structure and psychometric properties of an adaptedversion of the Tampa Scalefor Kinesiophobia. *Journal Of Behavioral Medicine*, 28(5), 415-424.

Kahveci, G. & Demirtaş, Z. (2012). İlköğretim okulu 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin temizlik ve hijyen algıları . *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, *2 (*2) , 51-61.

Kalıncı, N. (2006). *Zonguldak il merkezi ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin el hijyenine yönelik davranışlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Zonguldak.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Akademi.

Kaya, A. (2001). *Ülkü Bora ilköğretim okulu beşinci sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıklarının değerlendirilmesi*. Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Bitirme Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, M., Büyükşerbetçi, M., Meriç, M. B., Çelebi, A. E., Boybeyi, Ö., Işık, A., Bozkurt, İ. H., Vaizoğlu, S. A. & Güler, Ç. (2006). Ankara'da bir lisenin 9 ve 10. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen konusunda davranışlarının belirlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 15*(10), 179-183.

Keskin, M. & Derya, Ö. (2020). Covıd-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5*(2), 59-67.

Kırım, C. & Hırça, N. (2015). Lise öğrencilerinin kişisel hijyen ve temizlik alışkanlıklarının fen okur-yazarlığına göre değerlendirilmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education, 4*(2),790-802.

Kitiş, Y. & Bilgili, N. (2011). İlköğretim öğrencilerinde el hijyeni ve el hijyeni eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 4*(1), 93-102.

Kline, R.B. (2005). Principles and practice of structural equation modeling (2nd Edition ed.). New York: The Guilford Press.

Kocakaya, A. (2005). *Lise yaş grubu gençlerin kişisel hijyen alışkanlıkları ile ilgili bilgi, tutum, davranışları ve verilen eğitimin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Köse S., Güven S., Mert E., Eraslan E. ve Esen S. (2010). 12-13 yaş grubu çocuklarda oral hijyen eğitiminin etkinliği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 13*(4), 44-52.

Kurt, Ö., Kayran, Y., Zengin, S., Vural, G., Dilsizoğlu, D., Kalalı, E., Aydın, K. & Buğdaycı, R., (2008). Mersin il merkezinde ilköğretim birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinde temel sağlık davranışlarının değerlendirilmesi: Okul tabanlı kesitsel bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi*,1(2), 19-25.

Kuzu, A. (2013). Araştırmaların Planlanması. S. D. Bedir Erişti, A. Kuzu, I. Kabakçı Yurdakul, Y. Akbulut, A.A. Kurt (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (s. 19-46). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Erişim:http://www.mku.edu.tr

Mbakaya, BC., Lee, P. & Lee, R.L.T. (2019). Effect of a school-based hand hygiene program for Malawian children: A cluster randomized controlled trial. *American Journal Of Infection Control, 47*(12), 1460-1464. DOI: 10.1016/j.ajic.2019.06.009.

MEB (2021). Öğretim programları. Erişim: http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). Eğitim ortamlarında uyulması gereken kurallar. Erişim: https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04151752

Milli Eğitim Bakanlığı (2010). İlköğretim okullarında temizlik ve hijyen. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara: MEB yayınları. Erişim: https://www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_ok_temizlik_hijyen.pdf

Ocak, İ. Duban, N.&Yağıcı, G. (2016). İlkokul öğrencilerinin kişisel bakım, temizlik ve beslenme ile ilgili görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20*(4), 1249 - 1263.

Önen, E. (2009). *Ölçme değişmezliğinin yapısal eşitlik modelleme teknikleri ile incelenmesi.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Önsüz, F. & Hıdıroğlu, S. (2008). İstanbul'da farklı iki ilköğretim okulundaki öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının belirlenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 9* (1), 9–17

Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve bilim araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (15), 394-422.

Özkal, N. (2020). Okulöncesinden liseye öğretim programlarında temizlik ve hijyen: Türkiye örneği. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* (50), 191-206.

Pradhan, N.A., Mughis, W., Ali,T.S., Naseem, M., Karmaliani, R.(2020). School-based interventions to promote personal and environmental hygiene practices among children in Pakistan: protocol for a mixed methods study. *BMC Public Health, 20* (1), 20-481. DOİ: 10.1186/s12889-020-08511-0

Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 bilgilendirme platformu. Erişim adresi: https://covid19.saglik.gov.tr

Schermelleh-Engel,K., Moosbrugger, H. & Müller, H.(2003). Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures, *MPR-online,* 8(8), 23–74.

Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi.* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tekin, M. (2020). *Ortaokul öğrencilerine temizlik ve hijyen bilincinin kazandırılmasında etkili olan faktörlerin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Tolman, E. C. (1922). A new formula for behaviorism. Psychological Review, 29, 44-53.

Tolman, E. C. (1948). Cognitive maps in rats and men. *Psychological Review*, 55, 189-208.

Töre, E., Çilek, A. & Çetin, E. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde okul yönetimlerinin Milli Eğitim Bakanlığı hijyen kontrol kılavuzuna uyma durumlarının incelenmesi. *e-Kafkas Journal of Educational Research, 8* (2), 233-254.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü. (2022). https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Ünal, E., Özdemir, A. & Yüksel Kaçan, C. (2020). Covid-19 pandemisinin hemşirelik öğrencilerinin beslenme ve hijyen alışkanlıklarına etkisi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* 46 (3) 305-311. DOI: https://doi.org/10.32708/uutfd.791891

Vivas, A. P., Gelaye, B., Aboset, N., Kumie, A., Berhane, Y., & Williams, M. A. (2010). Knowledge, attitudes and practices (KAP) of hygiene among school children in Angolela, Ethiopia. *Journal of preventive medicine and hygiene*, 51(2), 73–79.

Yavuz, Ş. (2000). *Özel ve devlet okullarında kişisel hijyen alışkanlıkları*. Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Bitirme Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Yılmaz, E. ve Özkan, S. (2009). Bir ilçede iki farklı yerleşim yerindeki ilköğretim okulu öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıklarının karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (10), 20-20.

Yılmazel Çelik, E. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin temizlik ve hijyen konusunda farkındalık ve tutumlarının belirlenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.

Yılmazel Çelik, E.& Yüce, Z. (2019). Investigation of the Awareness and Habits of Secondary School Students about Cleanliness and Hygiene from Various Variables *International Education Studies*, 12(4), 173-184.

EKLER

EK 1: Araştırma Uygulama İzinleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.02.2022-E.285779

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-285779
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Beyza AKTUNÇ'un, Prof.Dr.Demet ÇETİN'in** danışmanlığında yürüttüğü ***"Ortaokul Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Temizlik ve Hijyen Konusunda Farkındalık ve Tutumlarının İncelenmesi"*** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **08.02.2022** tarih ve **03** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2022 - 162

Komisyon Başkanı

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-17311665-044-301244 25.02.2022
Konu : Anketler (Beyza AKTUNÇ)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 11.02.2022 tarihli ve 80287700-044- 289597 sayılı yazı.
b) 24.02.2022 tarihli ve E-14588481-605.99-44349940 sayılı yazı.

Enstitünüz Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Beyza AKTUNÇ'un, Prof. Dr. Demet ÇETİN danışmanlığında yürüttüğü "Ortaokul Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Temizlik ve Hijyen Konusunda Farkındalık ve Tutumlarının İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Ankara İli, Altındağ İlçesinde bulunan Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda uygulama yapmasına izin verilmesine dair ilgi (a) yazınız Ankara Valiliğine iletilmiş olup, alınan ilgi (b) cevabî yazı ve ekleri ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi (b) yazı ve ekleri (3 sayfa)

Evrak Tarih ve Sayısı: 25.02.2022-E.301244

Evrak Tarih ve Sayısı: 25.02.2022-E.301087

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-44349940 24.02.2022
Konu : Araştırma İzni

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Öğrenci İşleri)

İlgi : a)MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 nolu Genelgesi.
b)14.02.2022 tarihli ve 289899 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Ana Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Beyza AKTUNÇ'un **"Ortaokul Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Temizlik ve Hijyen Konusundan Farkındalık ve Tutumlarının İncelenmesi"** konulu çalışması kapsamında İlimiz 25 ilçesindeki Ortaokullarda, uygulama talebi ilgi (a) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Vali a.
Milli Eğitim Müdür v.

EK 2: Ölçek Kullanım İzni

ÖLÇEK KULLANIM ONAY İZNİ HAKKINDA Gelen Kutusu ×

beyza aktunç 27 Ağustos Cum 11:22

Alıcı: korkmazeyyup

Hocam merhabalar,

Ben Beyza Aktunç.Gazi Üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü fen ve matematik anabilim dalı fen bilgisi eğitimi bölümünde Prof.Dr Demet Cetin danışmanlığında yüksek lisans yapmaktayım. 2018 yılında danışmanlığını yapmış olduğunuz " Ortaokul Öğrencilerinin Temizlik ve Hijyen Konusundaki Farkındalıklarinin ve Tutumlarinin Belirlenmesi (Kars İli Örneği)"çalışmasında geliştirmiş olduğunuz tüm ölçekleri kendi tez ve başka akademik çalışmalarımda kullanmak istiyorum.Bunun için izin onayinizi almak istiyorum.

İyi Çalışmalar

Beyza Aktunç

27 Ağustos Cum 14:19

Sevgili Beyza Merhaba,

Ölçeklerin kullanılmasında bir sakınca yoktur. Kullanabilirsiniz. Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Ayrıca Demet hocama da selamlarımı iletirseniz sevinirim. Ben de Gazi doktoralıyım.

EK 3: Kullanılan Ölçek Örneği:

Yılmazel Çelik (2018)'den uyarlanmıştır.

I. BÖLÜM

1) Cinsiyetiniz: ( ) Erkek ( ) Kız

2) Yaşınız:……..

3) Kaçıncı sınıfta öğrenim görmektesiniz?

( ) 5. Sınıf ( ) 6. Sınıf ( )7. Sınıf ( ) 8. Sınıf

4) Okulunuzun ismi……

5) Annenizin eğitim durumu nedir?

( ) Okur- yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

6) Babanızın eğitim durumu nedir?

( ) Okur- yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

7) Ailenizdeki birey sayısı siz dahil kaç kişidir?.....

II. BÖLÜM

1) Evinizde düzenli olarak su akıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

2) Evde düzenli olarak yatak odası ve diğer odalarınız temizlenmekte midir?
( ) Evet ( ) Hayır

3) Aile büyükleriniz elinizi yıkmanız hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

4) Aile büyükleriniz tırnaklarınızı kesmeniz hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

5) Aile büyükleriniz ayaklarınızı yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

6) Aile büyükleriniz yüzünüzü yıkamanız hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

7) Aile büyükleriniz dişlerinizi fırçalamanız hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

8) Aile büyükleriniz banyo yapmanız hususunda sizi uyarıyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

9) Evde tüm aile fertleri siz dahil aynı havluyu mu kullanırsınız?
( ) Evet ( ) Hayır

10) Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili okulunuzda bir eğitim verildi mi?

( ) Evet ( ) Hayır

11) Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğer bir eğitim verildiyse sizce bu eğitimler yeterli midir?
( ) Evet ( ) Hayır

12) Temizlik ve hijyen konuları ile ilgili eğitim verilmediyse eğitim verilmesini ister misiniz?
( ) Evet ( ) Hayır

13) Covid-19 hastalığını geçirdiniz mi?
( ) Evet ( ) Hayır

14) Ailenizde Covid-19 hastalığını geçiren var mı?
( ) Evet ( ) Hayır

III. BÖLÜM

Aşağıdaki soruları kendinize uygun olacak şekilde ''Her Zaman'', ''Ara sıra'', ''Hiçbir Zaman'' seçeneklerinden sadece birini X işareti koyarak işaretleyiniz.

	Her Zaman	Ara Sıra	Hiçbir Zaman
1)Ellerini yıkarken tırnaklarının içini de temizlerim.			
2) Ellerini her yıkadığımda en az iki kere sabunlarım.			
3) Her akşam ayaklarını yıkarım.			
4) Tırnaklarını keserken kendime ait olan tırnak makası kullanırım.			
5) Yemeklerden sonra dişlerini fırçalarım.			
6) Her akşam yatmadan önce dişlerini fırçalarım.			
7) Banyo yapmanın dışında da saçlarını yıkarım.			
8) Her gün çorabını değiştirip, temiz çorap giyerim.			
9) Saçlarını kendime ait bir tarakla tararım.			
10) Burnum aktığında kağıt mendil kullanırım.			
11) Kulaklarının sadece kulak kepçesini nemli, temiz bir bezle silerim			
12) Gün içinde maske kullanırken, kullanım süresine dikkat ederim.			
13) İhtiyaç halinde elimi dezenfektan ya da kolonya ile temizlerim.			
14) Ortak kullanım alanlarında eşyaların temizliğine dikkat ederim.			

IV. BÖLÜM

Aşağıdaki soruları kendinize göre cevaplayınız.

1) Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınız da pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?

.....
.....
.....

2) Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz? Neden?

.....
.....

3) Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?

.....
.....

4) Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?

.....

.....

5) Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

.....
.....

EK 4: Örnek Anket Uygulamaları

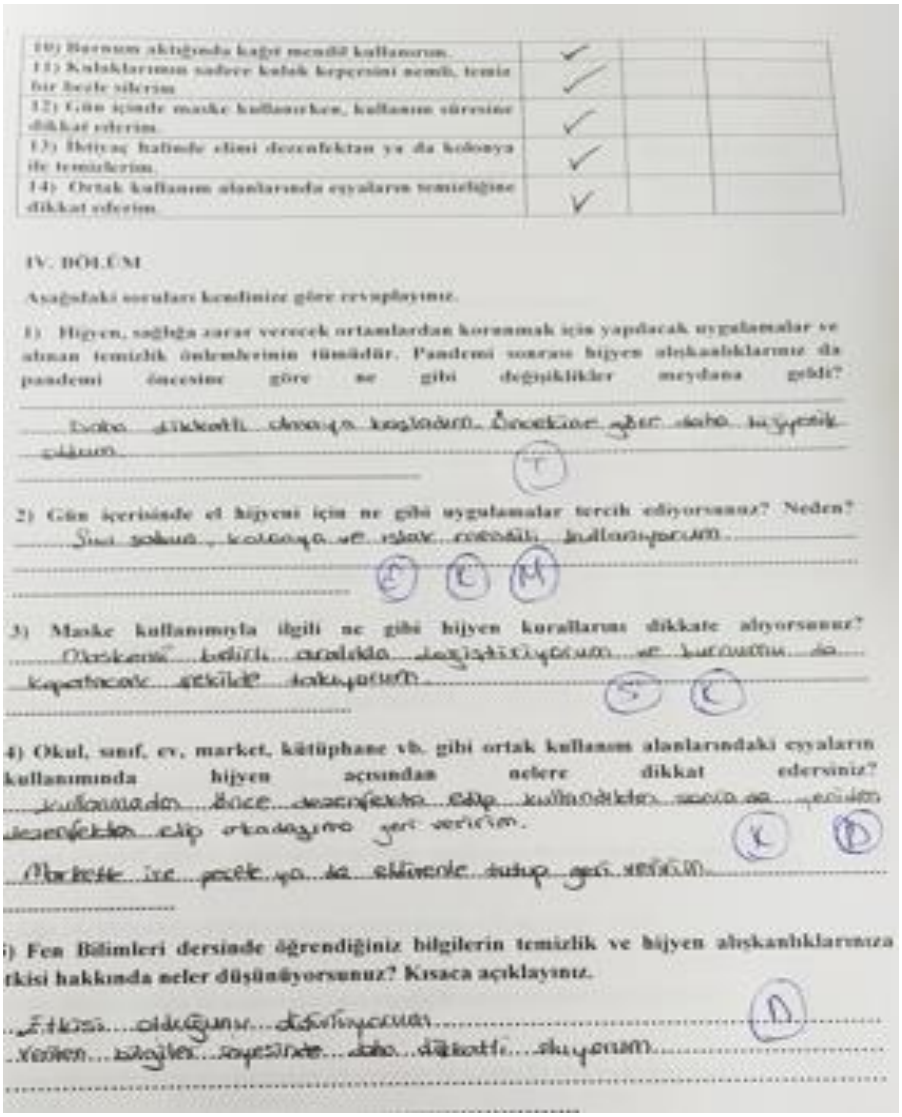

10) Burnum aktığında kağıt mendil kullanırım.	✓		
11) Kulaklarımın sadece kulak kepçesini nemli, temiz bir bezle silerim.	✓		
12) Gün içinde maske kullanırken, kullanım süresine dikkat ederim.	✓		
13) İhtiyaç halinde elimi dezenfektan ya da kolonya ile temizlerim.	✓		
14) Ortak kullanım alanlarında eşyaların temizliğine dikkat ederim.	✓		

IV. BÖLÜM

Aşağıdaki soruları kendinize göre cevaplayınız.

1) Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınız da pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?

Daha dikkatli olmaya başladım. Öncekine göre daha hijyenik oldum.

T

2) Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz? Neden?

Sıvı sabun, kolonya ve ıslak mendili kullanıyorum.

E K M

3) Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?

Maskemi belirli aralıkla değiştiriyorum ve burnumu da kapatacak şekilde takıyorum.

S K

4) Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?

Kullanmadan önce dezenfekte edip kullandıktan sonra da yeniden dezenfekte edip orkadağıma geri veririm.

K D

Markette ise pecete ya da eldivenle tutup geri veririm.

5) Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Etkisi olduğunu düşünüyorum. Verilen bilgiler sayesinde daha dikkatli oluyorum.

D

10) Hurnum aktiğinde kağıt mendil kullanırım.			X
11) Kulaklarımın sadece kulak kepçesini nemli, temiz bir bezle silerim.	X		
12) Gün içinde maske kullanırken, kullanım süresine dikkat ederim.		X	
13) İhtiyaç halinde elimi dezenfektan ya da kolonya ile temizlerim.		X	
14) Ortak kullanım alanlarında eşyaların temizliğine dikkat ederim.		X	

IV. BÖLÜM

Aşağıdaki soruları kendinize göre cevaplayınız.

1) Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınız da pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?

[illegible]

2) Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz? Neden?

[illegible]

3) Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?

[illegible]

4) Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?

[illegible]

5) Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

[illegible]

10) Burnum aktığında kağıt mendil kullanırım.	X		
11) Kulaklarımın sadece kulak kepçesini nemli, temiz bir beziyle silerim.	X		
12) Gün içinde maske kullanırken, kullanım süresine dikkat ederim.	X		
13) İktiyaç halinde elimi derenlektan ya da kolonya ile temizlerim.	X		
14) Ortak kullanım alanlarında eşyaların temizliğine dikkat ederim.	X		

IV. BÖLÜM

Aşağıdaki soruları kendinize göre cevaplayınız.

1) Hijyen, sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümüdür. Pandemi sonrası hijyen alışkanlıklarınız da pandemi öncesine göre ne gibi değişiklikler meydana geldi?

Yemeklerden önce el yıkama
Sıt sık kolonya kullanma

(D) (K)

2) Gün içerisinde el hijyeni için ne gibi uygulamalar tercih ediyorsunuz? Neden?

Dışarıda kolonya ve dezenfektan kullanıyorum.
Eve geldiğimde ellerimi mutlaka yıkarım.

(D) (K) (E)

3) Maske kullanımıyla ilgili ne gibi hijyen kurallarını dikkate alıyorsunuz?

Maskeyi mümkün olduğunca ellememeye ve uzun süre kullandığımda yeni maske kullanırım.

(D) (T)

4) Okul, sınıf, ev, market, kütüphane vb. gibi ortak kullanım alanlarındaki eşyaların kullanımında hijyen açısından nelere dikkat edersiniz?

Sıraların temizliğine ve eşyalarımın kirlenmemesine dikkat ederim.

(T)

5) Fen Bilimleri dersinde öğrendiğiniz bilgilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarınıza etkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Fen Bilimleri dersinde hijyen kurallarını daha ayrıntılı öğrenerek günlük hayatta daha fazla dikkat ediyorum.

(U)

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…